

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür (Type): İnceleme Makalesi

Gönderim Tarihi (Submission Date): 19/12/2024

Kabul Tarihi (Acceptance Date): 14/04/2025

Yayınlanma Tarihi (Publication Date): 30/06/2025

Atıf Künyesi (Citation): Akbaş, A. (2025). Edebî Eleştiri ve Yakın Okuma: Modern Dönemde Metin Analizi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 49-72.

 DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1604310>

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.

Dergide yayımlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their published work and their work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).

The scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs entirely to the author(s).

EDEBÎ ELEŞTİRİ VE YAKIN OKUMA: MODERN DÖNEMDE METİN ANALİZİ

Arif AKBAŞ*

Öz

Edebiyat teorisi, edebiyatın doğasının ve edebî analiz yöntemlerinin sistematik olarak incelenmesidir. 19. yüzyıldan bu yana edebiyat bilimi; edebiyat teorisi ve entelektüel tarih, ahlak felsefesi, sosyal felsefe ya da insanların anlamı nasıl yorumladığıyla ilgili disiplinler arası temaları içermektedir. Modern akademideki beşerî bilimlerde, edebiyat biliminin ikinci tarzı post-yapısalcılığın bir dalıdır. Bu kavram; kelime teorisi, bazıları göstergebilim, kültürel çalışmalar, dil felsefesi ve kıtasal felsefe dallarından beslenen metinleri okumaya yönelik bilimsel yaklaşımlar için bir şemsiye terim hâline gelmiştir. Yeni Eleştiri, edebî eserlere yazarın niyetleri ya da biyografik geçmiş üzerinden değil, yalnızca eserin içeriği ve yapısı üzerinden yaklaşır. Bu yaklaşım, eserin kendisini merkeze alarak, onun dilsel ve yapısal unsurlarına odaklanır. Ekolün önde gelen temsilcileri arasında W. K. Wimsatt, F. R. Leavis, John Crowe Ransom, Cleanth Brooks, Robert Penn Warren gibi isimleri gösterebiliriz. Yeni Eleştiri, 20. yüzyılın ortalarında Amerikan edebiyat eleştirisine egemen olan edebiyat teorisindeki biçimci bir harekettir. Bu hareket edebiyat eserinin kendi kendine yeten, kendine referans veren bir estetik nesne olarak nasıl işlev gördüğünü keşfetmek için özellikle şiirin yakından okunmasını vurgulamaktadır. Hareket adını John Crowe Ransom'un 1941 tarihli *"The New Criticism"* adlı kitabından almıştır. Makalede, edebî analizin modern dönemdeki yaklaşımlarını incelemek amacıyla *"Yeni Eleştiri"* ve *"Yakın Okuma"* metodolojilerinin birleşimi ele alınacaktır. Yeni eleştiri akımının öncülerinin en bilinen metinleri stilistik okuma yöntemiyle analiz edilip çözümlenecektir. Yeni eleştiri; metnin kendisine odaklanarak dışsal unsurları (yazarın biyografisi, tarihsel arka plan vb.) görmezden gelen bir eleştiri yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, metnin içsel tutarlılık ve yapısal özelliklerine odaklanarak derinlemesine analiz yapmayı amaçlar. *"Yakın okuma"* ise metni dikkatlice inceleyerek anlamın ayrıntılarını ve inceliklerini ortaya çıkarma yöntemidir. Metnin kendisi, anlamı oluşturan temel unsurları barındırır ve bu unsurların detaylı incelenmesiyle daha kapsamlı bir yorum elde edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Batı Edebiyatı, Edebiyat Teorisi, Yeni Eleştiri, Yakın Okuma, Metin Merkezli Analiz.

* Dr. Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı, Sivas, Türkiye. E-posta: aakbas@cumhuriyet.edu.tr
Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-8480-4350>.

LITERARY CRITICISM AND CLOSE READING: TEXTUAL ANALYSIS IN THE MODERN ERA

Abstract

Literary theory is the systematic study of the nature of literature and methods of literary analysis. Since the 19th century, literary studies have encompassed interdisciplinary themes related to intellectual history, moral philosophy, social philosophy, and the ways in which people interpret meaning. The second method of literary criticism within modern studies of Humanities is a branch of post-structuralism. This concept has become an umbrella term for scholarly approaches to reading texts, drawing from disciplines such as word theory, semiotics, cultural studies, philosophy of language, and continental philosophy. New Criticism approaches literary works not through the author's intentions or biographical background but solely through the content and structure of the work itself. In other words, this approach centers its analysis on the text itself, focusing on its linguistic and structural elements. Leading figures of this school include W. K. Wimsatt, F. R. Leavis, John Crowe Ransom, Cleanth Brooks, and Robert Penn Warren. New Criticism is a formalist movement in literary theory that dominated American literary criticism in the mid-20th century. This movement particularly emphasizes the close reading of poetry to explore how a literary work functions as a self-contained, self-referential aesthetic object. The movement takes its name from John Crowe Ransom's 1941 book *The New Criticism*. This article examines the combination of "New Criticism" and "Close Reading" and how they apply to modern approaches to literary analysis. The article will analyze and interpret prominent texts of pioneers of New Criticism. The text contains the fundamental elements that construct meaning, and a more comprehensive interpretation can be achieved by thoroughly analyzing these elements. While New Criticism is a critical approach that focuses on the text itself, disregarding external factors such as the author's biography or historical background, and aims to conduct in-depth analyses by concentrating on the text's internal coherence and structural features; "Close reading," is the method: the method of meticulously examining a text to uncover the details and subtleties of its meaning.

Keywords: Western Literature, Literary Theory, New Criticism, Close Reading, Text-Centered Analysis.

Giriş

Entelektüel bir tartışmanın oluşturulmasında ilk kural, ele alınan sorunun mantıklı bir tanımını oluşturmaktır. Edebî analiz alanında bu durum incelenen konunun kapsamını ve doğasını belirlemeyi içerir. İkinci/ üçüncü kurallar ise mevcut çalışmaların incelenmesi, metodolojinin seçilmesi, problemin özünü ve bunun nasıl ele alındığını aydınlatmaktır. Bu ise mevcut araştırmaların kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesiyle mümkündür. Maksudı yerine getirmek için sorunsala özgü ya da inceliklerine uygun analitik araç ve tekniklerin dikkatlice seçilmesi gerekmektedir. Bu makalede "Yeni Eleştiri" kuramını anlamak ve yorumlamak için "Stilistik Metod" kullanılmaya çalışılacaktır. Erich Auerbach'ın stilistik okuma yöntemi, "Mimesis: Batı Edebiyatında Gerçekliğin Tasviri" adlı eserinde ortaya koyduğu bir yaklaşımdır. Auerbach, bu kitapta Batı edebiyatının çeşitli dönemlerinden örneklerle metinlerin içeriğini ve yapılarını inceleyerek bir tür tarihçilik yapmaktadır. Auerbach'ın stilistik okuma yöntemi, metinlerin dil bilgisel özelliklerine, anlatım tarzlarına, karakterlerin diyaloglarına ve hikâyelerin kurgusal yapılarına odaklanır. Ancak sadece bu öğeleri incelemekle kalmaz, aynı zamanda bu öğelerin metnin içinde nasıl işlediğini, yazarın niyetlerini ve toplumsal, tarihsel bağlamlarını da göz önünde bulundurur. Auerbach, herhangi bir metni sadece edebî bir eser olarak değil, aynı zamanda o dönemin sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamında ele alır. Bu şekilde, metinlerin o döneme ait düşünsel, ideolojik ve estetik unsurlarıyla bağlantılar kurar. Onun stilistik okuma yöntemi, edebî eserleri yalnızca estetik açıdan incelemekle kalmaz, aynı zamanda onları toplumsal ve tarihsel bir perspektiften de değerlendirir. Bu yaklaşım, edebiyatı sadece sanatsal

bir ifade olarak değil, aynı zamanda insanların tarihini, kültürünü ve düşüncelerini anlama aracı olarak görür (Auerbach, 1953: 3-7).

Bu makalenin temel sorunsalı, edebiyat teorisinin ve edebî analiz yöntemlerinin modern dönemdeki yaklaşımlarının incelenmesidir. Metin, özellikle “*yeni eleştiri*” ve “*yakın okuma*” metodolojilerinin birleşimini ele alarak, edebî eserlere bakış açısını, özellikle de metnin kendisine odaklanan bir eleştiri yaklaşımının önemini vurgulamaktadır. Yeni Eleştiri’nin temel felsefesi, edebî eserlerin dışsal unsurlarını (yazarın niyetleri, biyografisi, tarihsel bağlam vb.) dikkate almamak ve bunun yerine metnin içsel tutarlılık ve yapısal özelliklerine odaklanmaktır. Bu yaklaşım derinlemesine analiz ile edebî eserlerin nasıl incelenebileceği ve anlamın nasıl keşfedilebileceği üzerine odaklanır. “*Yeni Eleştiri Manifestosu: Edebiyatın Yeniden Keşfi*” başlıklı bir metin kaleme alsaydık muhtemelen bu manifesto şu şekilde olurdu: “Bizler, Yeni Eleştiri hareketinin savunucuları olarak, edebiyatın ve edebî eserlerin anlamını ya da önemini yeniden tanımlamaya kararlıyız. Geleneksel yaklaşımların sınırlarını aşarak, metnin kendisine odaklanan bir eleştiri anlayışını benimseyerek, edebiyatı derinlemesine anlamaya ve değerlendirmeye çağırıyoruz. Edebiyat eserlerinin değerini ve anlamını belirlemek için metnin kendisine odaklanmalıyız. Yazarın niyeti veya dışsal unsurlar değil, metnin içsel yapı ve özellikleri esas alınmalıdır. Dil, edebiyatın temel yapı taşıdır. Dilin estetik ve sembolik özelliklerini anlamak, edebî eserlerin derinliğini ve zenginliğini keşfetmemize olanak tanır. Her okuyucunun yorumu değerlidir. Edebî eserler, farklı okuma deneyimleri ve perspektiflerle zenginleşir. Yorumlarımızı paylaşıırken, açık fikirlilik ve hoşgörüye sahip olmalıyız. Eleştiri, yaratıcılığı teşvik etmeli ve desteklemelidir. [Yıkıcı olmamalıdır.] Eleştirel düşünme, edebiyatın gelişimine katkıda bulunurken, yazarların özgün ifadelerine saygı duymalıyız. Geleneksel eleştiri kalıplarını aşarak, yeni yöntemler ve perspektifler geliştirmeliyiz. Edebî eserlerin karmaşıklığını anlamak için çeşitli disiplinlerden beslenmeli ve farklı analiz tekniklerini bir araya getirmeliyiz. Bizler, Yeni Eleştiri hareketi olarak, edebiyatın gücünü ve derinliğini keşfetmek için bu manifestoyu benimsiyoruz. Metnin merkezine odaklanarak, edebiyatın sonsuz zenginliğini ve anlamını ortaya çıkaracağız” (Akbaş, 2024: 1).

Manifesto tarzındaki bu değerlendirmeler ile *Yeni Eleştiri* hareketinin temel ilkelerini ortaya koyarak, edebiyat eleştirisinde metin odaklı bir yaklaşım savunulmaktadır. Bu doğrultuda, makaledeki amacımız yalnızca teorik bir çerçeve sunmak değil, aynı zamanda yaklaşımın edebiyat eserlerini nasıl daha derinlemesine anlamamıza katkı sağlayacağını somutlaştırmak/sorgulamaktır. Metnin içsel yapısına odaklanmanın, okuyucuların farklı yorumlar üretmesini nasıl mümkün kıldığı ve eleştirel düşünmeyi nasıl teşvik ettiği örneklerle desteklenmelidir. Ayrıca, söz konusu tenkit anlayışının; uygulamalı analizlerle pekiştirilmesi, manifestodaki savlarını güçlendirecek ve okuyucunun eleştirel bakış açısını daha net kavramasına yardımcı olacaktır. Makalede edebî eleştiri ve yakın okumayla modern dönemde metin analizinin nasıl şekillendiği açıklanmaya çalışılacaktır.

1. Edebiyat Teorisinde Yeni Eleştiri ve Yakın Okuma

Yeni Eleştiri (New Criticism), 20. yüzyılın başlarında özellikle Anglo-Amerikan edebiyatında ortaya çıkan ve edebî metinlerin analizinde devrim niteliğinde bir yaklaşım getiren eleştiri hareketidir. Bu teorisinin temelinde, bir edebî eseri anlamak ve değerlendirmek için yazarın biyografisi, tarihsel bağlam veya sosyopolitik faktörler gibi dışsal unsurlara değil, doğrudan

metnin kendisine odaklanmak gerektiği fikri yatar. Edebiyat eleştirisinde yakın okuma, bir metnin kısa bir pasajının dikkatli ve sürekli yorumlanmasıdır. Yakın bir okuma, tek tek sözcüklere, sözdizimine, cümlelerin fikirleri ortaya koyma sırasına, biçimsel yapılara yakından dikkat ederek genelin üzerinde tek ve özel olanı vurgular. Yakın okuma, hem bir pasajda ne söylendiğini (içerik) hem de nasıl söylendiğini (biçim, yani içeriğin sunulma şekli) düşündürür. Bu da gözlem ve iç görü olasılıklarına yol açar (Brummett, 2018: 45). Yakın okuma tekniği, edebî metinleri dikkatle yahut derinlemesine inceleyerek anlamın ayrıntılarını ve inceliklerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu teknik, metnin kendisiyle etkileşime geçmeyi ve metnin içerdiği unsurları (dil, tema, imgeler, semboller vb.) titizlikle analiz etmeyi kapsamaktadır. Bu yöntem, metnin yüzeyinde görünenin ötesine geçerek incelikle anlam katmanlarını keşfetmeyi hedefler. Her kelime, her cümle ve her paragraf titizlikle incelenir, çünkü bu unsurların hepsi metnin bütünlüğüne katkıda bulunur. Yakın Okuma tekniği, metnin incelenmesi sırasında önyargısız olmayı ve her detayın önemini kavramayı gerektirir. Okuyucu, metnin sunmak istediği mesajı anlamak için detaylara odaklanır. Bu detayların nasıl bir araya geldiğini ve metnin bütünsel etkisini değerlendirir. Yakın okuma tekniği edebî metinlerin derinliklerine inmek ve anlamın çeşitli katmanlarını keşfetmek için güçlü bir araçtır. Okuyucuların metinlerle daha yakın bir ilişki kurmalarını ve edebî eserlerin zenginliğini tam olarak kavramalarını sağlar (Boyles vd. 2012: 89).

Yeni eleştiri, üniversitelerde yakın okumayı yaygınlaştırırken belirli yöntemler ve uygulamalar önermek yerine, ilkeleri vurgulama ya da genişletilmiş örnekler sunma eğilimindedir. John Guillory'nin işaret ettiği gibi yakından okuma "tarif edilebilen ancak reçete edilemeyen büyük ölçüde gösterme ve taklit yoluyla aktarılan bir teknik, özel bir tür metodik prosedür" gerektirmektedir (Guillory, 2024: 1-5). Vincent B. Leitch'in "kanonik ifadeler" olarak adlandırdığı (Leitch, 2010: 8-9) bu yaklaşım, John Crowe Ransom'un "Yeni Eleştiri" (1941), Allen Tate'in "Ototelizm Üzerine Bir Not" (A Note on Autotelism, 1949), Cleanth Brooks'un "The Well Wrought Urn" [İyi İşlenmiş Urn] (Brooks, 1947: 1) Rene Wellek ve Austin Warren'ın "Edebiyat Teorisi" (Wellek, 1956: 3) ve W. K. Wimsatt'ın "The Verbal Icon" [Sözel İkon] (Wimsatt, 1954: 7) vb. eserlerde somut bir şekilde uygulama yapılarak gösterilmiştir.

The Well Wrought Urn'un ilk on bölümü, İngiliz edebiyat tarihindeki şiiirlere (John Donne, William Shakespeare, John Milton, Alexander Pope, Thomas Gray, John Keats, William Wordsworth, Alfred, Lord Tennyson, W. B. Yeats ve T. S. Eliot) odaklanır. Brooks'un analizlerinin dayandığı öncülleri soyutladığı "Açıklamanın Sapkınlığı" ile bitmeden önce, Wellek ve Warren Edebiyat Teorisi'nde "işsel" bir edebiyat çalışması tercihlerini anlatırken, bir eser için çok önemli olduğunu iddia ettikleri unsurların örneklerine atıfta bulunurlar. Bunların edebiyat tarihinden alınan somut örneklerini aktarırlar. (Ahenk, ritim ve ölçülerden görüntü, metafor ve efsaneye kadar vb.) Ancak okuyucuların bu tür düşünceleri kendi analizlerine çevirebilecekleri adımları belirtmezler. Wimsatt, *Sözlü Simge*'de teorik bölümleri ("Kasıtlı Yanılgı", "Duygusal Yanılgı") şiir çalışması için gerekli olduğunu düşündüğü endişeleri tartışan bölümlerle ("Somut Evrensellik", "Sembol ve Semboller", "Metafor", "Özsel Düzey", "Kafiyenin Akılla Tek İlişkisi", "Varyasyon Ne Zaman Zarıftır?", "Sözel Tarz: Mantıksal ve Karşı Mantık") birleştirerek karma bir yaklaşım benimsemiştir. Ancak o da bu fikirleri nasıl uygulamaya geçireceklerini hayal etmeyi okuyucularına bırakmıştır.

Culler'in "Amerikan İngilizcesi" ile alakalı bölümlere 2010 bülteni için yazdığı makalesinde belirttiği gibi yöntem açıklamaları yapmama eğilimi, yeni eleştirmenler ile

öğrencilerinin çoğunun örneklerden öğrenmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yeni eleştirel sınıfta “karizmatik pedagog, biçim ve anlam arasındaki ilişkiler hakkında düşünmediğiniz bir soruyu sorabilir veya dikkatinizden kaçan metinsel bir zorluğa işaret edebilirdi.” Elli yılı aşkın bir süre sonra, bu “yakın okuma yakınlığı,” düşünceleri edebiyat araştırmalarındaki radikal değişikliklere katkıda bulunan ve yeni eleştirinin yerini alan daha yeni düşünürlerin çalışmaları için hayati önem taşımaktaydı (Culler, 2010: 20-25). Bunlar arasında, yakın okumanın değerinin hemen anlam ifade etmeyen şeyleri ciddiye alma kapasitesinde yattığı iddiasıyla öne çıkan çağdaşı, yapısökümcü Barbara Johnson’dan alıntılar da yapmaktaydı. Yeni eleştiri ile yapısöküm arasındaki keskin farkların çok iyi farkında olan Culler, burada ikisini bir araya getirip ortak kullanımlarının, sürdürülmeye değer bir yakın okuma anlayışına işaret ettiğini öne sürmekteydi (Johnson, 1985: 140). Fransız eleştirisinde yakın okuma, Gustave Lanson tarafından önerilen edebî incelemede metinsel yorumlama geleneği olan “explication de texte”e benzer. “Bir analitik teknik olarak yakın okuma, belirli metinleri incelemek yerine büyük miktarda veriyi bir araya getirip analiz ederek edebiyatı anlama tekniği olan uzak okuma kavramıyla karşılaştırılır.” Kathryn Schulz tarafından edebî araştırmacı Franco Moretti hakkında yazılan bir makalede “What is Distant Reading?” (*Mesafeli okuma nedir?*) bu şekilde tanımlanmıştır (Schulz, 2011: 1).

Edebiyat teorisinde yeni eleştiri ile yakın okumayı edebiyat sosyolojisi bağlamında tartışmak, edebî metinlerin analiz edilme yöntemlerinin toplumsal ve kültürel yapılarla olan ilişkilerini anlamak açısından önemlidir. [Berna Moran’ın roman çözümlemeleri bu çerçevede düşünülebilir.] Yeni eleştiri, 20. yüzyılın ortalarında edebî eleştiride baskın bir yöntem olarak ortaya çıkmış ve metinlerin içsel özelliklerine odaklanarak anlamlarını çözümlemeye çalışmıştır. Bu yaklaşım, edebî metinlerin bağımsız birer sanat eseri olarak değerlendirilmesini savunmuş ve tarihsel, biyografik veya sosyolojik bağlamlardan bağımsız olarak incelenmesini önermiştir. Yeni eleştiri, metinlerin “kendinde değer” taşıyan yapılar olarak değerlendirilmesini savunur. Kuram, edebî eserlerin içerik ile biçim unsurlarını ayrıntılı bir şekilde analiz eder. Metinlerarası bağlantılar, metaforlar, semboller ve temalar gibi unsurları ortaya çıkarmayı hedefler. Yakın okuma ise bu bağlamda, metnin her bir parçasının dikkatle incelenmesi ve anlamlandırılması sürecidir. John Crowe Ransom, Cleanth Brooks ve T. S. Eliot gibi eleştirmenler, yeni eleştirinin önde gelen isimlerindendir (English, 2010: 5-23).

Edebiyat sosyolojisi, edebî metinlerin toplumsal, ekonomik/kültürel bağlamlarını inceler ve edebiyatın bu bağlamlardaki işlevlerini araştırır. Yeni eleştirinin edebî eserleri toplumsal bağlamlarından bağımsız olarak inceleme eğilimi, edebiyat sosyolojisinin temel ilkeleriyle çelişir gibi görünse de bazı açılardan birbirlerini tamamlayabilirler. Yeni eleştiri, metinlerin otonom olduğu ve kendi içlerinde anlam taşıdığı fikrine dayanır. Edebiyat sosyolojisi ise metinlerin toplumsal yapılar ve güç ilişkileri içinde var olduğunu savunur. Ancak, metinlerin biçimsel analizleri, toplumsal yapılar ve kültürel bağlamlar hakkında dolaylı bilgiler sağlayabilir. Örneğin, bir metinde kullanılan dil ve semboller, yazarın yaşadığı dönemin ideolojik ve kültürel iklimine işaret edebilir (Cazden, 1989: 109-122). Yeni eleştiri, eleştirmenin metni “nesnel” bir şekilde analiz etmesini önemserken, edebiyat sosyolojisi eleştirmenin toplumsal konumunu ve bu konumun eleştiriye nasıl etkilediğini araştırır. Bu bağlamda, eleştirmenler kendi toplumsal ve kültürel arka planlarının, metin yorumlarına nasıl yansıdığını inceleyebilirler. Yakın okuma teknikleri, edebî eserlerin toplumsal eleştirisini yapmak için de kullanılabilir. Bir metindeki semboller, temalar ve anlatı stratejileri, dönemin toplumsal sorunlarına, güç dinamiklerine ve ideolojilere dair derinlemesine bir anlayış sağlayabilir. Böylece, Yeni eleştirinin yöntemleri,

sosyolojik bir perspektifle birleştğinde, edebî eserlerin toplumsal bağlamlarını daha derinlemesine analiz etme imkânı sunar. Yeni eleştiri ve yakın okuma, edebiyat metnlerinin derinlemesine analiz edilmesini sağlayan önemli yöntemlerdir. Edebiyat sosyolojisi bağlamında ele alındığında, bu yöntemlerin toplumsal/kültürel yapılarla nasıl etkileşimde bulunduğu ve bu yapıları nasıl yansıttığı da incelenebilir. Bu bağlamda, yeni eleştirinin metin odaklı yaklaşımı, edebî eserlerin toplumsal bağlamlarıyla birlikte ele alındığında, daha kapsamlı ve bütüncül bir edebiyat eleştirisi yapma olanağı sunar (Tanselle, 1991: 83).

2. Modern Edebî Analiz: Metin Merkezli Analiz ve Stilistik Okuma

Modern edebî analiz, edebî metnlerin çeşitli disiplinler ve yöntemler aracılığıyla incelenmesini yahut yorumlanmasını içeren geniş bir alandır. Bu analiz, metnlerin dil, biçim, içerik, tarihsel bağlam ve toplumsal etkilerini anlamayı amaçlar. Yapısalcılık, metnlerin temel yapısal unsurlarına odaklanır ve bunların anlam üretimindeki rolünü inceler. Ferdinand de Saussure'ün dilbilim teorileri bu yaklaşımın temelini oluşturur. Saussure bu konuda 1916'da *Genel Dilbilim Dersleri* kitabını yayımlamıştır (Saussure, 1916: 9). Roland Barthes'in "*S/Z*" adlı eserinde, Honoré de Balzac'ın "*Sarrasine*" adlı kısa öyküsü yapısalcı bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Barthes, metni beş farklı kod (anlatı, sembolik, kültürel, hermenötik ve eylem kodları) üzerinden inceler. Bu kodlar, metindeki anlam üretim süreçlerini açığa çıkarır ve okuyucunun metni nasıl yorumlayabileceğine dair ipuçları sunar (Barthes, 1970: 4-9). Barthes, farklı anlam kodlarının nerede ve nasıl işlediğini belirterek, yöntemli bir şekilde öykünün metni boyunca ilerler. Barthes'ın çalışmasının edebiyat eleştirisi üzerinde büyük bir etkisi oldu ve tarihsel olarak yapısalcılık ile post-yapısalcılığın kavşağında yer almaktadır. Barthes'ın analizi Ferdinand de Saussure'ün yapısalcı dilbiliminden etkilenmiştir. Hem Barthes hem de Saussure, bir gösterge ile onun anlamı arasındaki bağlantıyı keşfetmeyi ve gizemini çözmeyi amaçlamışlardır. Ancak Barthes yapısalcılığın ötesine geçerek anlatıbilimin tüm bireysel anlatıların kendisinden yaratıldığı genel sistemi kurma eğilimini eleştirerek metnin özgüllüğünü (*différance*) kaybetmesine neden olan bazı uygulamaları eleştirmiştir (Whitehead, 1992: 41-64).

Barthes, tematik göstergebilimsel/göstergesel ve diğer açılardan bir edebî metnin iç içe geçmiş yapıları yansıtmayı sağlayan, ancak metnin anlamını kesin bir şekilde kapatmayan beş özel "kod" kullanır. [Bu kodlar sırasıyla: Hermenötik Kod (metnin gizemleri), Proairetik Kod (metnin anlatsal dürtüsü), Semic Kodu (metnin yankıları), Sembolik Kod (metnin sembolik yapısı), Kültürel Kod (metnin arka plan bilgisi) dir.] Barthes bir metnin (farklı derecelerde) çoğulluğunda ısrar eder; bu çoğulluğun ayrıcalıklı bir yorumla azaltılmaması gerekir. Aynı zamanda okuyucunun pasif bir tüketici olmaktan çok, metni aktif olarak yorumlayan bir üretici olduğunu da işaret etmektedir. Yorum bilgisi kodu, metnin eninde sonunda cevaplayabileceği veya veremeyeceği ancak büyük olasılıkla bu cevabı erteleyeceği, yanlış yönlendireceği, okuyucunun tahminde bulunmasına neden olacağı metnin gizemleri, bulmacaları ve gizemleriyle ilişkilidir. Barthes, metinde bir muamma tespit ettiğinde onu "Her" (Hermenötik kısaltması) olarak işaretler. Bilmeceyi çözerek gerçeği ortaya çıkarma süreci şu sıraya göre daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır: "1) Temalaştırma. Anlatıda muamma olan şey nedir? 2) Konumlandırma. Gizemin ek doğrulamaları. 3) Bilmecenin formülasyonu. Bilmecenin cevabının vaadi. 4) Sahtekâr. Gerçek cevabın atlatılması. 5) Kaçamaklık. Sahtekârlık ve gerçeğin karışımı. 6) Engelleme. 7) Bilmece çözülemez. Cevap askıya alındı. 8) Başladıktan sonra yanıtlamayı

durdurmak. 9) Kısmi cevap. Gerçeğin bazı yönlerinin ortaya çıkmasıdır. 10) Gerçeğin açıklanmasıdır” (McCreless, 1991: 36). Yorumsama kodu bir sorudan cevaba doğru bir hareketi içerdiğinden, Barthes’ın “geri döndürülemez” olarak adlandırdığı iki koddan biridir: (diğeri proairetik veya eylem kodudur) Bir sır bir kez açığa çıktığında, açığa çıkması mümkün değildir. Okuyucu için idrak anı kalıcıdır. Proairetik kodun ayrıntılı ardışık eylemleriyle karşılaştırıldığında, hermenötik kod, hikâyenin tamamı veya durumu hakkında daha büyük soruları kapsar (Ronfard, 2016: 19-20). Metinlerdeki anlamın sabit olmadığını ve okuyucunun yorumuna göre değişkenlik gösterdiğini savunan post-yapısalcılığın etkisiyle, hermenötik koddan post-yapısalcılığa doğru da bir geçiş yapılabilir.

Post-yapısalcılık, yapısalcılığın katı kurallarını eleştirir ve metinlerin anlamlarının sabit olmadığını, aksine okuyucunun yorumuna göre değişken olduğunu savunur. Jacques Derrida ve Michel Foucault bu yaklaşımın önde gelen isimlerindendir. Jacques Derrida, yapısöküm yaklaşımıyla metinlerdeki anlamın/ yapının sürekli olarak çözüldüğünü ve yeniden kurulduğunu savunur. “Gramatoloji Üzerine” adlı eserinde, Rousseau’nun yazılarında bulunan merkezsizliği ve metinlerin kendi içinde barındırdığı çelişkileri açığa çıkarır. Derrida, metnin tek bir anlamının olmadığını ve anlamların sürekli olarak kayıp olduğunu vurgular. Kariyeri boyunca Derrida, yüzlerce makale ve halka açık sunumun yanı sıra 40’tan fazla kitap yayınlamıştır. Felsefe, edebiyat, hukuk, antropoloji, tarih yazımı, uygulamalı dilbilim, toplum dilbilim, psikanaliz, müzik, edebî teori, mimari ve siyaset teorisi dâhil olmak üzere beşerî bilimler ve sosyal bilimler üzerinde önemli bir etkisi vardır (Salmon, 2020: 1-10). Derrida’nın edebî eleştiriye katkıları hakkında birçok önemli çalışma yapılmıştır. Bunlar içinde özellikle: “Christopher Johnson (1993) *Jacques Derrida’nın Felsefesinde Sistem ve Yazı*”, “Adleman Dan (2010) *Derridacı Tür Teorisinin Sınırlandırılması*”, “Culler Jonathan (1975) *Yapısalcı Şiir*” ile “(1983) *Yapıbozum Üzerine: Yapısalcılıktan Sonra Teori ve Eleştiri*”, “Descombes, Vincent (1980) *Modern Fransız Felsefesi*”, “Deutscher Penelope (2006) *Derrida Nasıl Okunmalı?*”, “Mark Dooley ve Liam Kavanagh (2007) *Derrida Felsefesi*”, “Goldschmit Marc (2003) *Jacques Derrida: Bir giriş*”, “Hill, Leslie (2007) *Jacques Derrida’nın Cambridge Girişi*”, “Jameson, Fredric (1972) *Dil Hapishanesi*”, “Leitch Vincent B. (1983) *Yapıbozucu Eleştiri: Gelişmiş Bir Giriş*”, “Lentricchia Frank (1980) *Yeni Eleştiriden Sonra*”, “Moati Raoul (2009), *Derrida/ Searle, yapısöküm ve gündelik dil*”, “Norris, Christopher (1987) *Derrida*” ile “(1982) *Yapısöküm: Teori ve Uygulama*”, “Thomas Michael (2006) *Derrida’nın Kabulü: Çeviri ve Dönüşüm*”, “Wise Christopher (2009) *Derrida, Afrika ve Orta Doğu*” vb. mühimdir. Derrida özellikle sonraki yazılarında/ çalışmalarında etik ve politik temalara değindi. Bazı eleştirmenler “Speech and Phenomena”yı (*Konuşma ve Olaylar*) (1967) onun en önemli eseri olarak görmektedir. Diğerleri ise şunları alıntılarmaktadır: *Of Grammatology* (1967) *Writing and Different* (1967) ve *Margins of Philosophy* (1972). Bu yazılar çeşitli aktivistleri ve siyasi hareketleri de etkilemiştir. Tanınmış ve etkili bir halk figürü hâline gelirken, felsefeye yaklaşımı ve çalışmalarının meşhur anlaşılmağı onu tartışmalı hâle getirmiştir (Lawlor, 2006: 1-3).

Derrida’nın edebî eleştirideki temel felsefesi “Yapıbozum”dur. [Post-structuralism (kendisi bunu reddetmektedir.) Deconstruction ve Radical hermeneutics’dır. (Radikal yorum bilgisi)] Derrida, kendisinden tarihçi olarak bahsetmektedir. Batı felsefî geleneğinin ve daha geniş anlamda Batı kültürünün varsayımlarını sorgulamıştır. Hâkim söylemleri tenkit ederek, onları değiştirmeye çalışarak üniversite ortamını demokratikleştirmeye ve siyasallaştırmaya çalışmıştır. Derrida, Batı kültürünün varsayımlarına meydan okumasını “yapıbozum” olarak adlandırmaktadır. Bazı durumlarda Derrida, yapıbozumu Marksizm’in belirli bir ruhunun

radikalleşmesi olarak nitelendirmiştir (Derrida, 1989: 54). Platon'dan Rousseau'ya ve Heidegger'e kadar eserleri ayrıntılı olarak okuyan Derrida, Batı felsefesinin metaforik derinlik modellerinin (anlatılar) kendi dil ve bilinç anlayışını yönetmesine eleştirmeden izin verdiğini sık sık savunur. Çoğu zaman kabul edilmeyen bu varsayımları, felsefenin kendisini bağladığı "mevcudiyet metafiziği"nin bir parçası olarak görür. Derrida'ya göre bu "söz merkezcilik", konuşmanın yazıyla ilişkisinin kavranmasından ırksal farklılığın anlaşılmasına kadar her şey üzerinde etkisi olan "belirgin" veya hiyerarşik ikili karşıtlıklar yaratır. Yapısöküm, bu tür "metafiziği" açığa çıkarma ve zayıflatma girişimidir. Derrida, metinlere, herhangi bir anlam ifade etmek istiyorsa her konuşmanın ifade etmesi gereken ikili karşıtlıklar etrafında inşa edilmiş olarak yaklaşır. Metne yönelik bu yaklaşım, geniş anlamda Ferdinand de Saussure'un göstergebiliminden etkilenmiştir. Yapısalcılığın babalarından sayılan Saussure, terimlerin anlamlarını dil içindeki diğer terimlerle karşılıklı olarak belirlenerek aldıklarını öne sürmüştür (Saussure, 1959: 121-122).

Derrida'nın belki de en çok alıntı yapılan ve ünlü iddiası, "Of Grammatology" (1967) adlı kitabında Rousseau üzerine yazdığı bir makalede yer alan "dış metin yoktur" (Il n'y a pas de hors-texte) ifadesidir. Derrida'yı eleştirenler sıklıkla bu ifadeyi Fransızcaya yanlış çevirerek onun "Il n'y a rien en dehors du texte" ("Metnin dışında hiçbir şey yoktur") yazdığını öne sürmekle ve bunu geniş çapta yaymakla suçlanmıştır. Bu yanlış çeviri, Derrida'nın kelimelerden başka hiçbir şeyin var olmadığını öne sürdüğü izlenimini vermek için kullanılmıştır. Derrida bir keresinde bu iddianın "bazıları için genel olarak çok kötü anlaşılan bir tür yapısöküm sloganı haline gelmesini... Başka bir anlama gelmediğini" söyleyerek açıklamıştır: "Ortada hiçbir şey yok!" Tamamen aynı şeyi söyleyen bu formda, formül şüphesiz daha az şok edici olurdu (Derrida, 1967: 158-159 ve 163). Yapısöküm fikrinin kökenini oluşturan "Grammatoloji", kıta felsefesi boyunca, özellikle de dilbilimsel ve göstergebilimsel fikirlerle uğraşan filozoflar olarak, yazının hatalı bir şekilde konuşmanın bir türevi olarak değerlendirildiğini, bunun da onu konuşmanın gerçek "tam mevcudiyetinden" bir "düşüş" hâline getirdiğini öne sürmektedir. Derrida, Grammatoloji'de Batı felsefesinin temel kavramları olan dil, yazı, metafizik, bilgi gibi konuları ele alırken, geleneksel düşüncenin ve dilin işleyişini radikal bir şekilde sorgular.

Grammatoloji, Derrida'nın "yapısöküm" adını verdiği yöntemiyle ünlüdür. Bu yöntem, metnin içsel çelişkilerini, anlamın sabitletlenmesine karşı çıkan hareketli ve değişken doğasını vurgular. Derrida, geleneğin "mevcudiyet metafiziği" olarak adlandırdığı anlayışın, hiyerarşik ikili karşıtlıklar ve belirgin/ öncelikli kavramlar üzerine kurulu olduğunu iddia eder. Bu eleştiri, felsefî ve dil felsefesi alanında derin etkiler yaratmıştır. Derrida, dilin hiyerarşik olmayan ve sabit olmayan bir yapıya sahip olduğunu savunur. Dilin anlamı, diğer dil işaretleriyle karşılıklı olarak belirlenir ve sürekli olarak değişir. Bu bakış açısı, Ferdinand de Saussure'un yapısal dilbilimi ve semiyoloji teorilerinden etkilenmiştir. Grammatoloji'de Derrida'nın "dış metin yoktur" ifadesi, sık sık yanlış anlaşılmış ve tartışma konusu olmuştur. Derrida, bu ifadeyle metnin dışında var olan bir sabit gerçekliğin olmadığını, her şeyin dil ve metinler aracılığıyla kurulduğunu vurgular. Bu, bilgi ve gerçeklik algısını derinden etkiler. Grammatoloji, akademik dünyada hem olumlu hem de eleştirel tepkiler almıştır (Dunstall, 2015: 193-214). Eleştirmenler, Derrida'nın kavramsal bulanıklığını ve anlamın kayganlığına olan vurgusunun, felsefî tartışmalarda belirsizliğe ve kaosa yol açabileceğini savunurken, destekçileri onun felsefî geleneklere getirdiği yenilikçi bakış açısını övmüştür. Grammatoloji, Jacques Derrida'nın felsefî düşüncesinin merkezî yapıtı olarak kabul edilir ve Batı felsefesi üzerinde derin etkiler bırakmış bir eserdir. Yapısöküm yöntemi ve

dilin metafizik eleştirisi, onun en tartışmalı ve etkili katkıları arasında yer alır. Grammatoloji'nin dili ile metafizik eleştirisi ve yapısöküm yöntemi, feminist edebî analizle benzer bir şekilde, toplumsal yapıları ve iktidar ilişkilerini sorgulayan bir perspektife sahiptir. Feminist edebî analiz, metinlerin toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yansıttığını ve yeniden ürettiğini inceler. Bu yaklaşım, kadınların edebî eserlerde nasıl temsil edildiğini ve bu temsilin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini nasıl pekiştirdiğini araştırır. Virginia Woolf'un "*Kendine Ait Bir Oda*" adlı eseri, feminist edebî analiz için klasik bir metindir. Woolf, kadınların edebî dünyada maruz kaldığı ayrımcılıkları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ele alır. Bu eser, kadınların yaratıcı potansiyellerinin bastırılmasını ve edebî kanonun erkek egemen yapısını sorgular (Woolf, 1935: 4).

Post-kolonyal edebî analiz, sömürgecilik sonrası dönemde yazılan metinlerin, sömürgeci/sömürgeleştirilen toplumlar arasındaki güç dinamiklerini nasıl yansıttığını ve ele aldığını inceler. [Edward Said'in *Oryantalizm* ile *Kültür ve Emperyalizm* kitapları örnek/öncü sayılabilir.] Bu yaklaşım, sömürgeci söylemlerin ve kültürel kimliklerin nasıl inşa edildiğini araştırır. Örneğin; Chinua Achebe'nin "*Parçalanma*" (Things Fall Apart) adlı romanı, post-kolonyal analiz için önemli bir metindir. Achebe, Nijerya'da sömürgecilik dönemi sırasında meydana gelen toplumsal değişimleri ve çatışmaları anlatır. Roman, sömürgeci güçlerin yerel kültür üzerindeki etkilerini ve yerel halkın bu etkilere karşı direnişini ele alır (Achebe, 1958: 6). Postkolonyal edebî eleştiride; Frantz Fanon, Edward Said, Gayatri Spivak, Homi K. Bhabha, R. Siva Kumar, Dipesh Chakrabarty, Derek Gregory, Amar Acheraïou, Aimé Césaire, Albert Memmi ve Nguyen Ai Quoc gibi isimler de ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşım dışında psikoanalitik kuramı da değerlendirmek gerekir. Post-kolonyal edebî analiz, direniş anlatılarının çoğu zaman yıkmayı hedefledikleri iktidar yapılarının izlerini içselleştirdiğini ortaya koyarak sömürgeci-sömürgeleştirilen ikiliğinin ötesine geçer. Bu bağlamda edebiyat, yalnızca kültürel bir bellek alanı değil, aynı zamanda kimliğin dayatılan tarihsel çerçevelerin ötesinde sürekli olarak yeniden inşa edildiği bir mücadele sahasına dönüşür.

Psikoanalitik edebî analiz, Sigmund Freud ve Jacques Lacan'ın teorilerine dayanarak, edebî metinlerin bilinçdışı arzuları ve çatışmaları nasıl yansıttığını inceler. Bu yaklaşım, karakterlerin psikolojik durumlarını ve metinlerdeki sembolik anlamları araştırır. Sigmund Freud'un "*Yorumlamanın Ötesinde*" adlı eseri, psikoanalitik analiz için temel bir kaynaktır. Freud, Shakespeare'in "*Hamlet*" adlı eserini analiz ederken, karakterlerin bilinçdışı arzularını ve içsel çatışmalarını ortaya çıkarır. Bu analiz, Hamlet'in babasının hayaletinin ve annesiyle olan ilişkisinin, bilinçdışı düzeyde nasıl anlamlar taşıdığını gösterir (Freud, 1920: 4). Modern edebî analiz, çeşitli teorik yaklaşımlar ve yöntemler kullanarak edebî metinlerin derinlemesine incelenmesini sağlar. Yapısalcı analiz, post-yapısalcı ve yapısökümcü analiz, feminist edebî analiz, post-kolonyal edebî analiz ve psikoanalitik edebî analiz gibi farklı yöntemler, edebî eserlerin çok katmanlı yapısını ve anlamlarını ortaya çıkarmada önemli araçlar sunar. Bu analiz yöntemleri, edebî metinlerin sadece yüzeydeki anlamlarını değil, aynı zamanda derinlerde yatan toplumsal, kültürel ve psikolojik dinamikleri de anlamamıza yardımcı olur (Kawashima, 2012: 83-104). Psikoanalitik edebî analiz, metni bastırılmış arzuların ve bilinçdışının yüzeye çıktığı bir alan olarak değil, okurun kendi içsel çatışmalarını metinle kurduğu diyalogda yeniden ürettiği bir varlık hali olarak kavrar. Edebiyat, benliğin sınırlarını aşındıran, arzuların, korkuların ve kimlik çözülmelerinin zamansız bir döngüde varlık bulduğu psiko-sembolik bir evren olarak belirir. Şimdi yeniden edebî metin analizine dönebiliriz.

Metin merkezli analiz ve stilistik okuma, edebiyat eleştirisinde önemli iki yaklaşımdır. Metin merkezli analiz, edebî metinlerin içeriğine ve yapısına odaklanarak, metnin kendisiyle sınırlı kalarak anlamını açıklamayı hedefler. Bu yaklaşım, metnin dil özelliklerini, temalarını, karakterlerini ve anlatım tekniklerini detaylı bir şekilde incelemeyi içerir. Örneğin, bir romanın tematik derinliği veya bir şiirin kullanılan metaforların analizi metin merkezli analizin örnekleridir. Stilistik okuma ise metnin dil kullanımı ve edebî teknikler üzerine odaklanan bir yaklaşımdır. Şiirde kullanılan ses oyunları, metaforlar, ritim ve vurgu gibi dilin estetik özellikleri stilistik analizde incelenir. Bu yöntem, yazarın dil becerisini ve metnin duygusal veya sembolik derinliklerini anlamak için kullanılır. Örneğin, Shakespeare'in kullandığı "*İambik pentametre*" ["Beşli ölçü", şairin şiirlerine o ünlü melodik ve dramatik ritmi verir. Onun dilindeki "müzikal" tınıyı yaratan gizli kalıptır.] veya Emily Dickinson'ın sıra dışı imgelemi stilistik okumanın ilgi alanına girer. Her iki yaklaşım da edebî eserlerin detaylı bir şekilde incelenmesini ve metinlerin derinlemesine anlaşılmasını sağlar. Metin merkezli analiz, edebî eserin kendi içindeki yapısal ve tematik unsurları açığa çıkarırken, stilistik okuma ise dilin estetik ve duygusal gücünü vurgular. Bu yöntemler, edebiyat eleştirisi ve edebî araştırmalarda yaygın olarak kullanılır. İki izlek/yönelim de edebî eserlerin zenginliklerini keşfetmek için önemli araçlar sunar (Bell, 2014: 140).

Edebî metinlerdeki içsel tutarsızlıklar, edebiyat sosyolojisi açısından önemli bir perspektiften değerlendirilebilir. Bu tutarsızlıklar, metinlerin yaratılmasında etkili olan toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamların bir yansıması olarak görülebilir. Edebî metinlerdeki içsel tutarsızlıklar, yazarın veya yaratıcı sürecin içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel çerçevenin bir yansıması olabilir. Temsilî, bir roman veya hikâyede karakterlerin davranışları veya olayların gelişimi, o dönemin toplumsal normları, ideolojik çatışmalar veya kültürel değerlerle ilişkilendirilebilir. Bu bağlamda, içsel tutarsızlıklar, metnin çeşitli toplumsal dinamiklere karşı nasıl tepki verdiğini veya bu dinamiklerin metnin içyapısını nasıl etkilediğini gösterebilir. Edebî metinlerin içsel tutarsızlıkları aynı zamanda yazarın yaratıcı sürecinin ve yazma pratiğinin bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Yazarın kişisel deneyimleri, duygusal durumları veya yazma sürecinde yaşadığı değişimler, metindeki bazı tutarsızlıkların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu durum, metnin tamamlanma sürecindeki farklı aşamaların veya yazarın değişen perspektiflerinin izlerini taşıyabilir. Edebiyat sosyolojisi açısından, okurun metinleri nasıl algıladığı ve yorumladığı da önemlidir. İçsel tutarsızlıklar, okuyucunun metni farklı açılardan anlamlandırmasına ve yorumlamasına olanak tanır. Okur, metindeki çelişkileri veya tutarsızlıkları fark ederek, yazarın toplumsal veya bireysel deneyimlerine, metnin yaratılış sürecine ve dönemin sosyal dokusuna dair derinlemesine düşünebilir.

George Orwell'in "*1984*" adlı romanında görülen içsel tutarsızlıklar, totaliter bir toplumun yıkıcı etkilerini ve bireyin bu etkilere karşı mücadelesini anlatırken, aynı zamanda Orwell'in kendi dönemindeki siyasi ve toplumsal değişimlere tepkisini yansıtabilir (Decker, 2004: 146-158). Bu tutarsızlıklar, romanın derinliğini artırarak, okuyucunun metni hem bireysel bir hikâye hem de toplumsal bir eleştiri olarak okumasına olanak tanır. Edebî metinlerdeki içsel tutarsızlıklar, edebiyat sosyolojisi açısından metinlerin toplumsal, kültürel ve yaratıcı süreçlerle olan karmaşık ilişkisini anlamak için zengin bir kaynaktır. Bu tutarsızlıklar, metinlerin farklı yorumlanma biçimlerine olanak tanır ve edebiyatın insan deneyimini, toplumsal yapıları ve yaratıcılığı nasıl şekillendirdiğini anlamak için derinlemesine bir bakış sunar. Edebî ve popüler metinlerindeki içsel tutarsızlığa dair Slavoj Žižek "*Looking Awry*" (Yamuk Bakmak) diye bir eser yazmıştır. Bu

esere başlarken alıntılıdığı bir pasaj oldukça ilgi çekicidir: “Walter Benjamin teorik açıdan verimli ve yıkıcı bir işlem olarak bir kültürün en yüksek tinsel ürünlerini, aynı kültürün sıradan, bayağı, dünyevi ürünleriyle birlikte okumayı tavsiye ediyordu” (Zizek, 2004: 7). Edebî metinlerdeki içsel tutarsızlıkların anlaşılması için karşılaştırmalı okuma yöntemi oldukça değerlidir. Bu yöntem, farklı bölümleri veya bölümler arasındaki tutarsızlıkları ve çelişkileri analiz ederek, metnin derinlerine inmemizi sağlar. Metnin anlamını oldukça zenginleştirir.

Edebî bir eserde farklı karakterlerin veya olayların nasıl birbiriyle çeliştiğini yahut farklı temaların nasıl birbiriyle çatıştığını karşılaştırmalı olarak incelemek, eserin derinliğini ve karmaşıklığını ortaya koyar. Örneğin, bir romanda özgürlük teması ile güvenlik arasındaki çatışma, karakterlerin tutarsız davranışları veya kararlarıyla gösterilebilir. Bir edebî eserin farklı bölümlerindeki zaman geçişleri veya olayların sıralanışı arasındaki tutarsızlıkları karşılaştırmak, yazarın zaman algısını ve anlatım tekniğini anlamamıza yardımcı olur. Bu tutarsızlıklar, eserin dramatik yapısını veya karakter gelişimini nasıl etkiliyor olabilir? Edebî eserin farklı bölümlerinde kullanılan dil ile anlatım tekniklerini karşılaştırmak, yazarın anlatım amacını ve okuyucuya iletmek istediği duygu veya düşünceleri anlamamıza yardımcı olur. Bir yandan bir bölümdeki ağır betimlemeler diğer bir bölümdeki sade dil ile nasıl ilişkilendirilebilir? Edebî eserdeki karakterlerin, farklı bölümlerde veya farklı ilişkilerde gösterdiği tutarsız davranışlar veya düşünceler, yazarın karakterler üzerinden vermek istediği mesajları ve karakterlerin içsel çatışmalarını anlamamıza yardımcı olabilir. Edebî eserin farklı bölümlerinde yazarın toplumsal veya siyasi tutumlarında gözlemlenen değişimler ile çelişkiler, eserin yazıldığı dönemin sosyal ve politik atmosferini, yazarın bu atmosfere olan tepkilerini gösterebilir. Karşılaştırmalı okuma yöntemi, edebî eserlerdeki içsel tutarsızlıkları anlamamızı sağlayarak, metnin zenginliklerini ve karmaşıklıklarını keşfetmemize olanak tanır. Bu yöntem, edebiyat eleştirisi ve edebî analizde önemli bir araç olarak kullanılır ve okuyucuların metni derinlemesine anlamalarına yardımcı olur. Eleştirmen Nurdan Gürbilek hemen hemen tüm metinlerinde karşılaştırmalı okuma yöntemini başarılı bir şekilde kullanmaktadır. Bu mukayeseli okumalar için “*Örme Biçimleri, İkinci Hayat, Sessizin Payı, The New Cultural Climate in Turkey, Benden Önce Bir Başkası, Mağdurun Dili, Kör Ayna: Kayıp Şark, Kötü Çocuk Türk, Ev Ödevi, Yer Değiştiren Gölge, Vitrinde Yaşamak-1980’lerin Kültürel İklimi vs.*” bakılabilir. Bahsettiğimiz bu yöntemler, edebî metinlerin çok katmanlı yapısını, dilin estetik inceliklerini ortaya çıkararak, okuyuculara zengin ve anlamlı bir okuma deneyimi sunar. Metin merkezli ve stilistik okuma yaklaşımları, edebî eserlerin sadece yüzeydeki anlamlarını değil, aynı zamanda derinlerde yatan kültürel ve toplumsal dinamikleri de açığa çıkarmaktadır. Bu yöntemler, edebî eleştirinin temel taşları olarak, edebî metinlerin zenginliğini ve çeşitliliğini anlamak için gerekli olan analitik çerçeveyi sunmaktadır. Modern edebî çözümleme, edebî eserlerin incelenmesinde yeni ufuklar açarak, metinlerin çok boyutlu yapısını ve derin anlamlarını keşfetmemizi sağlamaktadır.

3. Yeni Eleştiri Akımına Dair Stilistik Okumalar

Makalenin bu kısmında “Yeni Eleştiri” hareketinin önemli temsilcilerinden; W. K. Wimsatt, F. R. Leavis, John Crowe Ransom, Cleanth Brooks ve Robert Penn Warren’in düşünceleri yorumlanıp tartışılacaktır. Yeni Eleştiri, metin merkezli bir yaklaşımı benimseyerek, edebî eserlerin içsel tutarlılığı ve organik bir bütün olarak nasıl işlediğini inceler. Bu bağlamda, stilistik okuma, metnin dilsel yapısını ve estetik özelliklerini analiz eder. Örneğin, T. S. Eliot’ın

"The Waste Land" adlı şiirini ele alalım. Yeni eleştirmenler, bu eserdeki semboller, imgeler ve dil oyunlarını detaylı bir şekilde analiz ederek, metnin içsel anlam dünyasını keşfetmeye çalışır (Eliot, 1922: 1). Stilistik okuma, Yeni eleştirinin dil ve anlam arasındaki ilişkiye odaklanmasını destekler. Bu yaklaşım, bir metindeki dilsel özelliklerin, temaların ve sembollerin nasıl birbirine bağlı olduğunu araştırır. William Faulkner'ın "A Rose for Emily" adlı öyküsünde, dilin kullanımının ve anlatım tekniklerinin, karakterlerin psikolojik durumlarını ve toplumsal eleştirilerini nasıl yansıttığını incelemek, bu tür bir analize örnek teşkil eder (Faulkner, 1958: 170). Yeni eleştirmenler, bir edebî eserin biçim ve içeriğinin uyum içinde olması gerektiğini savunurlar. Stilistik okuma, bu uyumu analiz etmek için kullanılan bir araçtır. John Keats'ın "Ode on a Grecian Urn" adlı şiirinde, biçimsel özelliklerin (kafiye, metre, ses oyunları) şiirin temalarıyla nasıl bütünleştiği incelenebilir. Bu tür bir analiz, metnin estetik bütünlüğünü ve anlamını daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olur (Spitzer, 1955: 253). Yeni eleştiri, edebî eserlerde organik bütünlük ve çok anlamlılık (ambiguity) kavramlarına büyük önem verir. Stilistik okuma, bu kavramları açıklığa kavuşturmak için kullanılır. Örneğin, William Shakespeare'ın "Hamlet" adlı eserinde, karakterlerin dil kullanımındaki belirsizlikler ve çelişkiler, metnin çok katmanlı yapısını ve tematik derinliğini ortaya çıkarır. Robert Frost'un şiirlerinde doğa betimlemeleri ve gündelik dil kullanımı, stilistik okuma ile incelendiğinde, şairin toplumsal gözlemlerini ve felsefî düşünceleri pek ala ortaya çıkabilir.

"Bir Grek Vazosuna Ode" veya İçerik vs. Meta gramer; Şiir örneği: "Altın orta yolu kim severse/ Eskimiş çatıların pisliklerinden uzaktır/ İmrenilecek büyük salonlardan uzaktır/ Tertemiz ve güven içinde yaşar." - Horatius, "Şiirler" (2, 10, 5). Earl R. Wasserman, 1953 yılında yayımlanan "The Finer Tone" adlı eserinde, Keats'ın ünlü odasına elli sayfa ayırıyor- bu, titiz araştırmanın, dikkate değer bir şiirin anlam ve biçimini meditasyonla araştırmanın, her kelime ve düşünceyi anlamaya yönelik bitmeyen bir iradenin, muhtemelen daha önce hiç yapılmamış olan yerinde gözlemlerin ve ilgili soruların sorulmasının unutulmaz bir örneğidir. Bay Wasserman'ın zihni sağlam, çalışkan ve zorluklardan yılmayan bir zihindir (hatta kendisinin yaratmış olabileceği zorluklardan bile), tam olarak tatmin eden bir çözüm bulmadan önce dinlenmek istemeyen bir zihindir (bu en sert yargıç yalnızca kendisi hakkında hüküm verir- diğer akademik görüşler dikkate alınmaz). Sanki Keats'ın "Endymion" şiirindeki dizelerde önerilen iki alternatiften biridir. "Bazı koltuklar var ki, sabırlı bir kanatla, sürekli bir büyüyle veya sınırsız eterik şeylerle ulaşılabilir, ebedi rüzgârın merdiveni yapabilen..." (Spitzer, 1955: 203) Sözcük Seçimi ve İmgelem: "Bazı koltuklar" Koltuk, genellikle dinlenme veya oturma yeri olarak somut bir nesne iken burada metaforik olarak kullanılmış. Bu, ulaşılması zor bir konum veya mevkii ima edebilir. "Sabırlı bir kanatla": "Kanat" ifadesi, hareket ve yükselmeyi çağırır. "Sabırlı" sıfatı, bu hareketin aceleci değil, dikkatli ve sebatkâr olduğunu belirtir. "Sürekli bir büyüyle": "Büyü" kavramı, gizem ve çekicilik barındırır. "Sürekli" ifadesiyle birleştğinde, kalıcı bir çekim gücü veya etki anlamına gelir. "Sınırsız eterik şeylerle": "Sınırsız" ve "eterik" kelimeleri, maddi dünyadan kopmuş, soyut ve manevi unsurları ifade eder. "Ebedi rüzgârın merdiveni": "Ebedi" zamansızlığı, "rüzgâr" hareketi ve özgürlüğü, "merdiven" ise yükselmeyi ve ilerlemeyi simgeler. Birlikte kullanıldığında, sonsuzluğa ulaşmayı veya manevi bir yükselişi anlatır. Dize, karmaşık bir cümle yapısına sahiptir ve okuyucunun dikkatini yoğunlaştırmasını gerektirir. Bu, şiirsel etkisini artırır. "Bazı koltuklar var ki" ifadesiyle başlayan cümle, bir ana fikri tanıtır ve ardından gelen açıklamalarla bu fikri genişletir. Virgüllerle ayrılmış öbekler, cümlelerin ritmini düzenler ve okuyucuya düşünme aralığı sağlar. Dize, metaforlar ve alegorilerle zenginleştirilmiştir. Örneğin,

“sabırlı bir kanat” ve “ebedi rüzgârın merdiveni” ifadeleri doğrudan mecazi anlamlar taşır. “Sürekli bir büyü”, “sınırsız eterik şeyler” gibi ifadeler, aşırı ve vurucu imgeler yaratarak okuyucunun zihninde güçlü bir izlenim bırakır. “Sabırlı” ve “eterik”, “sınırsız” ve “merdiven” gibi kelimeler zıtlıkları içinde barındırır ve bu, dizinin derinliğini artırır. Dize, ulaşılması zor olanı ve manevi yükselişi temalaştırır. Somut ve soyut kavramların iç içe geçmesi, insanın ruhsal yolculuğunu ve bu yolculuğun zorluklarını ifade eder. “Ebedi rüzgâr” ve “sınırsız eterik şeyler” gibi ifadeler, sonsuzluk ve manevi arayış temalarını vurgular. Bu dize stilistik açıdan incelendiğinde, derin metaforik anlamlar ve güçlü imgelerle dolu, karmaşık ve düşünsel bir yapıya sahip olduğu görülür. Şair, dilin estetik ve anlam potansiyelini kullanarak okuyucuyu derin bir manevi yolculuğa davet eder.

Siegfried Leo Spitzer, Amerikan vatandaşlığına sahip Avusturyalı bir Romantizm uzmanı ve edebiyat teorisyeniydi. Özellikle metin yorumlama ve üslup bilimi alanlarındaki çalışmaları çığır açıcı nitelikteydi. Wilhelm Meyer-Lübke’nin öğrencisi olan Leo Spitzer, 1910 yılında “*Rabelais tarafından örneklenen bir üslup aracı olarak kelime oluşumu*” teziyle doktorasını almıştır. Spitzer, 1913’te Viyana Üniversitesi’nde özel öğretim görevlisi olarak ders vermeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında, Avusturya sansür otoritesinde çalıştı; burada 1915’ten itibaren İtalyan savaş esirlerinin mektuplarını analiz ederek, kapsamlı deyim ve üslup incelemeleri yaptı ve böylece söylem analizini kurdu. 1920’de Bonn’a gitti ve 1925’te önce Marburg Üniversitesi’nde, ardından 1930’da Etienne Lorck’un halefi olarak Köln Üniversitesi’nde Roman filolojileri profesörü oldu. Köln’de ayrıca, şu anda Almanca konuşulan Lusitania araştırmalarının önemli merkezlerinden biri olan Portekiz-Brezilya Enstitüsü’nün (1932) kurulmasında rol aldı (Wellek, 1960: 310-334). Spitzer “stilistik yöntem”i uyguladığı birçok eser kaleme almıştır. Bunlar içinde: “Üslupsal bir araç olarak kelime oluşumu, Rabelais tarafından örneklenmiştir” (1910), “Romalı sözdizimi ve üslup bilimi üzerine yazılar” (1918), “Yabancı kelimelere duyulan nefret ve yabancı uluslara duyulan nefret. Dilin artırılmasına karşı bir polemik” (1918), “Henri Barbusse üzerine çalışmalar” (1920), “Katalanca ve diğer İbero-Romantik dillerden sözlükler” (1921), “Kelime oluşumunda anti-anlamanın gelişimi üzerine” (1921), “İtalyan savaş esiri mektupları. Popüler İtalyan yazışmalarının karakteristiğine yönelik materyaller” (1921), “İtalyan konuşma dili” (1922), “Stil Çalışmaları” (1928) [Bu alandaki çalışmalar için en temel eserlerden biridir.], “Romanesk üslup ve edebiyat çalışmaları” (1931), “Racine ve Goethe” (1933), “Modern şiirin kaotikalarının sayımı” (1945), “Dilbilim ve Edebiyat Tarihi” (1948), “İngiliz ve Amerikan Edebiyatı Üzerine Denemeler” (1962), “Dünya Uyumuna İlişkin Klasik Hristiyan Fikirleri: ‘Ruh Hali’ Kelimesinin Yorumlanmasına Prolegomena” (1963), “Fransız şiirinin tarihi üzerine yorumlar” (1961), “Diderot’nun Stili” (1948) zikredilebilir.

Leo Spitzer’in “*Stilstudien*” (1928) kitabı, edebî ve dilsel analizlerde devrim niteliğinde bir çalışma olarak kabul edilir. Spitzer, bu eserde çeşitli edebî metinleri incelerken, dilin ve üslubun inceliklerini derinlemesine ele alır. Kitap, farklı dönemlerden ya da türlerden eserleri analiz ederek, dilin yazarın düşüncelerini ve duygularını nasıl yansıttığını/şekillendirdiğini ortaya koyar. Spitzer, metinleri sadece yüzeysel anlamlarıyla değil, aynı zamanda onların altında yatan kültürel, tarihsel ve psikolojik katmanları da inceleyerek, kelimelerin ve cümlelerin ardındaki derin yapıları keşfetmeyi amaçlar. Bu bağlamda, dilin kullanımındaki küçük ayrıntıların bile metnin genel anlamına nasıl katkıda bulunduğunu gösterir. Kitapta, özellikle İtalyan savaş esirlerinin mektuplarından elde ettiği deneyimlerden yararlanan Spitzer, söylem analizinin temel ilkelerini geliştirir. Söylem analizi, dilin nasıl kullanıldığına ve dilsel seçimlerin yazarın kimliğini

ve bakış açısını nasıl yansıttığına odaklanır. Spitzer'in çalışmaları, edebiyat eleştirisi ve dilbilim alanlarında önemli bir yere sahiptir. "*Stilstudien*", dilin ve üslubun derinlemesine anlaşılmasında temel bir kaynak olarak kabul edilir. Bu eser, modern dilbilim ve edebiyat eleştirisinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Kitap Spitzer'in metodolojik yaklaşımlarını geniş bir okuyucu kitlesine tanıtmaktadır (Spitzer, 1928: 5-12).

Amerikalı edebiyat teorisyeni ve eleştirmeni William Kurtz Wimsatt, sıklıkla, bir yazarın sanat eseri yaratma niyetinin önemini sorgulamak için Monroe Beardsley ile geliştirdiği 'kasıtlı yanlış' kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Başlıca eserleri arasında "*Sözlü Simge: Şiirin Anlamı Üzerine Çalışmalar*" (1954); "*Nefret dolu Zıtlıklar*" (1965), ve "*Edebiyat Eleştirisi: Kısa Bir Tarih*" (1957, Cleanth Brooks'la birlikte). Wimsatt'ın Yeni Eleştiri (özellikle Yeni Biçimci Eleştiri) açısından çok önemli olduğu düşünülmektedir. Wimsatt, "Eleştiri Alanı"nda şiir ve poetika alanını genel estetikçiliğin kuşatıcı (dostça da olsa) kolundan savunur." (Wimsatt, 1954: 221) Yani şiiri salt estetik olarak tartışılmasının sorunlarını ele alır. Wimsatt, bir şiirin bir resim veya heykelle aynı şekilde estetik olarak işlev görme yeteneğini sorgular. Birincisi, heykel veya resim gibi görsel tarzlar, temsil ettikleri nesneyle- en azından terimler açısından- doğrudan ilişkili malzemeler kullanılarak gerçekleştirilir ve onların "güzelliğinden" beslenirler. Örneğin, güzel bir elma resmi, güzel bir boyayla yapılır. Ancak sözlü ifade bu şekilde işlemez; Wimsatt'ın işaret ettiği gibi, "güzel" veya "çirkin" [kelime] diye bir şey yoktur. (Ya da en azından bu tür kavramların pratikte nasıl uygulanacağı konusunda genel bir fikir birliği yoktur.) (Wimsatt, 1954: 228). Kelimelerle öznelere arasında en azından estetik açıdan hiçbir korelasyon yoktur. "Güzelce anlatılan gübre yığını (veya eşdeğer nesne) örneği, edebiyat tartışmasındaki en eski örneklerden biridir." (Wimsatt, 1954: 228). Daha da önemlisi dil, (örneğin) görsel modların yaptığı gibi yalnızca duyular üzerindeki etkileri düzeyinde işlemez. Bir şiir anlamını sadece kafiye ve ölçüsünden almaz, bunlar estetiğin alanlarıdır. (Wimsatt, 1954: 231) O halde şiiri estetik temelde analiz etmek, onun anlamını yeterince araştırmak açısından yetersizdir. Wimsatt'a göre kasıtlı yanlış, şiir ile onun kökenleri arasındaki kafa karışıklığından kaynaklanır. (Wimsatt, 1954: 21) Esas olarak, bir eleştirmen kişisel, biyografik veya "dışsal" olarak adlandırdığı bilgilere çok fazla vurgu yaptığında ortaya çıkar.

Frank Raymond Leavis, İngiliz edebiyat eleştirmeni ve teorisyeni olarak, 20. yüzyıl edebiyat eleştirisinin en etkili figürlerinden biri olarak kabul edilir. Leavis'in çalışmaları, özellikle İngiliz edebiyatının değerlendirilmesi ve analizinde yeni yaklaşımlar geliştirmesiyle bilinir. Frank Raymond Leavis, edebî eserlerin eleştirel değerlendirilmesinde titiz ve etik bir yaklaşım benimseyen bir düşünür olarak öne çıkar. Cambridge Üniversitesi'nde eğitim gören Leavis, akademik kariyeri boyunca edebiyat eleştirisinin ciddiyetle ele alınması gerektiğini savundu. Onun düşünce dünyasında edebiyat, insan deneyimini derinlemesine anlamak için vazgeçilmez bir araçtır ve bu nedenle yüzeysel ya da popüler kültürün etkisinde kalmamalıdır. Leavis, edebî eserlerin değerlendirilmesinde üç ana ilkeyi vurgu yapar. *Moral Ciddiyet*: Leavis, edebiyatın ahlaki ve etik boyutlarına büyük önem verir. Ona göre, iyi edebiyat, okuyucusunu ahlaki ve insani değerler üzerine düşündürmeli ve derinleştirmelidir. *Edebî Gelenek*: Leavis, İngiliz edebiyatının zengin ve çeşitli geleneklerine derin bir bağlılık gösterir. Edebî eserleri bu gelenekler ışığında değerlendirir ve klasik edebiyatın modern edebiyat üzerindeki etkilerini araştırır. *Eleştirel Disiplin*: Leavis, edebiyat eleştirisinin bilimsel bir disiplin olarak ele alınmasını savunur. Eleştirinin subjektif yargılardan arındırılarak titiz ve metodik bir şekilde yapılması gerektiğine inanır. Başlıca eserleri: "*The Great Tradition*" (Büyük Gelenek) Leavis'in en bilinen eserlerinden

biridir. Bu kitapta, Leavis, İngiliz roman geleneğini inceleyerek Jane Austen, George Eliot, Henry James ve Joseph Conrad gibi yazarların eserlerini değerlendirir. Ona göre, bu yazarlar, insan doğası ve toplum üzerine derinlemesine, ahlaki bir anlayış sunarlar. “*New Bearings in English Poetry*” (İngiliz Şiirinde Yeni Yönler) kitabı 20. yüzyıl İngiliz şiirinin değerlendirilmesinde dikkat çekici bir yapıttır. Leavis, T. S. Eliot ile Ezra Pound gibi modernist şairlerin eserlerini analiz eder ve bu şairlerin edebiyatta yenilikçi/devrimci yaklaşımlarını vurgular. “*Education and the University*” (Eğitim ve Üniversite) Leavis, bu eserinde üniversite eğitiminin rolünü ve amacını tartışır. Ona göre üniversiteler, öğrencilerine sadece mesleki bilgi vermekle kalmamalı, aynı zamanda onların ahlaki ve entelektüel gelişimlerine de katkıda bulunmalıdır (Bell, 2016: 9-25). Leavis’in edebiyat teorisi ve eleştirisi, özellikle 20. yüzyıl ortalarında büyük bir etki yaratmıştır. Onun çalışmaları, edebî eserlerin değerlendirilmesinde yüksek standartlar belirlemiş ve eleştirel düşüncenin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Bugün bile, Leavis’in eserleri/düşünceleri, edebiyat eleştirisi ve eğitim alanında önemli bir referans noktası olarak kabul edilmektedir. Eserleri, edebî eserlerin ahlaki ve etik boyutlarını anlamamıza yardımcı olurken, eleştirel düşüncenin önemini vurgular. Leavis’in teorileri ve yaklaşımları, günümüzde de edebiyat eleştirisinin temel taşlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

John Crowe Ransom, Amerikalı şair, eleştirmen ve akademisyen olarak, yeni eleştiri hareketinin önde gelen isimlerinden biridir. Edebiyat teorisi ve eleştirisinde, metnin iç yapısına, diline odaklanarak derinlemesine analizler yapmıştır. Ransom, özellikle şiir eleştirisi konusunda önemli katkılarda bulunmuş ve edebî eserlerin incelenmesinde bilimsel bir yaklaşım benimsemiştir. John Crowe Ransom, yeni eleştiri (New Criticism) hareketinin kurucularından biri olarak, 20. yüzyıl edebiyat eleştirisinde önemli bir figürdür. Yeni eleştiri, edebî eserlerin dışsal bağamlarından ziyade, metnin kendisine odaklanan bir yaklaşımı savunur. Ransom, edebiyat eleştirisinin, yazarın biyografisi veya tarihsel bağlamdan ziyade, metnin yapısal ve dilsel özelliklerine odaklanması gerektiğini ileri sürer. Ransom’un edebiyat eleştirisindeki temel ilkeleri şunlardır: *Metnin Otonomisi*; Ransom, edebî metinlerin kendi başlarına bağımsız ve özerk yapılar olduğunu savunur. Ona göre, bir eserin değeri, yazarın niyetlerinden veya tarihi bağlamından ziyade, metnin içindeki dilsel ve yapısal özelliklerde bulunur. *Detaylı Metin Analizi*; yeni eleştirinin bir parçası olarak Ransom, edebî metinlerin detaylı ve titiz bir şekilde incelenmesi gerektiğini vurgular. Bu, metaforlar, semboller, ritim ve diğer dilsel özelliklerin dikkatlice analiz edilmesini içerir. *Objektif Eleştiri*; Ransom, edebiyat eleştirisinin subjektif yargılardan arındırılması gerektiğine inanır. Eleştirmenin kişisel görüşleri veya duygusal tepkileri yerine, metnin nesnel özellikleri üzerine odaklanılmalıdır. Başlıca eserleri; “*The New Criticism*” (Yeni Eleştiri): Bu kitap, Ransom’un edebiyat teorisi üzerine en önemli eserlerinden biridir. Kitapta, edebî eleştirinin bilimsel bir disiplin olarak ele alınması gerektiğini ve metinlerin objektif bir şekilde incelenmesi gerektiğini savunur. “*Poems and Essays*” (Şiirler ve Denemeler): Ransom’un şiir ve eleştiri yazılarının bir derlemesi olan bu kitap, onun şiirsel yeteneğini ile eleştirel düşüncesini bir araya getirir. Ransom’un şiirleri, onun dil ve form konusundaki hassasiyetini yansıtır. “*God Without Thunder*” (Gökgürültüsüz Tanrı): Bu kitap, Ransom’un modern bilim ve din üzerine düşüncelerini içeren felsefî bir çalışmadır. Kitap, modern toplumun bilimsel ilerlemeler karşısında dini inançları nasıl yeniden değerlendirmesi gerektiğini tartışır (Young, 1976: 71-85). John Crowe Ransom, edebiyat eleştirisinde metne odaklanan analitik bir yaklaşımın öncüsü olarak, yeni eleştiri hareketinin gelişiminde büyük bir rol oynamıştır. Onun teorileri, edebî eserlerin nasıl analiz edilmesi gerektiği konusunda önemli bir paradigma değişikliği

yaratmış, edebiyat eleştirisinin daha nesnel ve disiplinli bir şekilde yapılmasını sağlamıştır. Ransom'un çalışmaları, günümüzde de edebiyat eleştirisi ve teorisi alanında önemli bir referans noktası olarak değerlendirilmektedir. John Crowe Ransom, edebî eserlerin titiz ve detaylı bir şekilde analiz edilmesini savunarak, edebiyat eleştirisine yeni bir boyut kazandırmıştır. Eserleri ve teorileri, metinlerin derinlemesine incelenmesi ve edebî eleştirinin nesnel bir disiplin olarak ele alınması konusunda önemli katkılar sunar. Ransom'un yaklaşımı, modern edebiyat eleştirisinin temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Cleanth Brooks, Amerikalı edebiyat eleştirmeni ve teorisyeni, yeni eleştiri hareketinin önde gelen diğer isimlerinden biridir. Brooks, edebî eserlerin içsel yapısını ve dilsel özelliklerini analiz eden bir yaklaşım benimsemiştir. Edebiyat teorisinde yaptığı çalışmalar, özellikle şiir eleştirisi konusunda derinlemesine ve titiz analizleriyle tanınır. Cleanth Brooks, yeni eleştiri hareketinin önemli figürlerinden biri olarak, edebî eserlerin analizinde metnin içsel yapısına ve diline odaklanan bir yaklaşımı savunur. Onun eleştiri yöntemi, edebî metinlerin biçimsel ve dilsel özelliklerinin derinlemesine incelenmesini vurgular. Brooks, edebiyat eleştirisinin, metnin dışsal bağlamlarından bağımsız olarak, metnin kendisi üzerinde yoğunlaşması gerektiğini savunur. Brooks'un edebiyat eleştirisindeki temel ilkeleri genel olarak şöyledir: *Paradox ve Ironi*; Brooks, edebî metinlerin anlamının çoğu zaman paradoks ve ironi yoluyla ifade edildiğini ileri sürer. Ona göre, şiir ve edebî eserler, yüzeyde görünen anlamların ötesinde, daha derin ve karmaşık anlam katmanları içerir. *Organik Bütünlük*; Brooks, edebî metinlerin organik bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Metnin her bir parçası, bir bütün olarak metnin anlamını ve yapısını oluşturur ve bu parçalar arasındaki ilişkiler dikkatlice incelenmelidir. *Bağlamdan Bağımsızlık*; Brooks, edebî eleştirinin yazarın biyografisi, tarihsel bağlam veya yazarın niyetlerinden bağımsız olarak, metnin kendisine odaklanması gerektiğini savunur. Bu, edebî eserin kendi içindeki anlam potansiyelini en iyi şekilde ortaya çıkarır. Başlıca eserleri: *"The Well Wrought Urn"* (İyi İşlenmiş Vazo) bu kitap, Brooks'un en önemli eserlerinden biridir ve şiir eleştirisinde yeni eleştiri yöntemlerini uyguladığı bir çalışmadır. Kitapta, çeşitli şiirlerin ayrıntılı analizleri yer alır ve Brooks, şiirlerin içsel yapısını ve dilsel özelliklerini inceleyerek, edebî anlamın nasıl oluştuğunu gösterir. *"Modern Poetry and the Tradition"* (Modern Şiir ve Gelenek) Brooks, bu eserinde modern şiirin, edebî geleneklerle olan ilişkisini inceler. Modern şiirin, klasik şiir geleneklerinden nasıl etkilendiğini ve bu gelenekleri nasıl dönüştürdüğünü tartışır. *"The Language of Paradox"* (Paradoksun Dili) bu kitap, Brooks'un paradoks ve ironi kavramlarını edebî eleştiride nasıl kullandığını açıklar. Edebî eserlerin, paradoksal yapılar ve ironik ifadeler yoluyla nasıl derin anlamlar kazandığını analiz eder (Winchell, 1996: 153-175). Cleanth Brooks, edebî eserlerin analizinde detaylı ve titiz bir yaklaşım benimseyerek, yeni eleştiri hareketinin gelişimine büyük katkıda bulunmuştur. Onun teorileri, edebî metinlerin yüzeyde görünen anlamlarının ötesine geçerek, daha derin ve karmaşık anlam katmanlarını ortaya çıkarmayı amaçlar. Brooks'un çalışmaları, edebiyat eleştirisinin metodolojisini dönüştürmüş ve edebî eserlerin nasıl incelenmesi gerektiği konusunda yeni standartlar getirmiştir. Cleanth Brooks, edebî eleştirinin disiplinli ve bilimsel bir şekilde yapılması gerektiğini savunarak, edebiyat teorisinde önemli bir yer edinmiştir. Eserleri ve teorileri, edebî metinlerin dilsel ve yapısal özelliklerinin derinlemesine analiz edilmesi gerektiğini vurgular ve edebî eleştiride objektifliği ön plana çıkarır. Brooks'un yaklaşımı, modern edebiyat eleştirisinin temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Robert Penn Warren, edebî eserlerin analizinde derinlemesine ve titiz bir yaklaşımı savunan yeni eleştiri hareketinin başka bir temsilcisidir. Warren, edebî metinlerin içsel yapısına,

diline ve sembollerine odaklanan bir eleştiri yöntemi geliştirmiştir. Bu yaklaşım, metnin dışsal bağlamından ziyade, metnin kendisinin sunduğu anlam olanaklarını keşfetmeye odaklanır. Warren'ın edebiyat eleştirisindeki temel ilkeleri şunlardır: *Metnin Özerkliği*; Warren, edebî eserlerin kendi başlarına bağımsız ve özerk yapılar olduğunu savunur. Eserin anlamı, yazarın niyetinden veya tarihsel bağlamdan bağımsız olarak, metnin içindeki dilsel ve yapısal özelliklerde bulunur. *Yoğun Analiz*; Warren, edebî metinlerin detaylı ve titiz bir şekilde incelenmesi gerektiğini vurgular. Bu, semboller, metaforlar, ritim ve diğer dilsel özelliklerin dikkatlice analiz edilmesini içerir. *Edebiyat ve Hayat*; Warren, edebiyatın hayatın karmaşıklığını ve çelişkilerini yansıttığını savunur. Edebî eserler, insan deneyiminin derinliklerini keşfetme ve anlama sürecinde önemli bir araçtır. Başlıca Eserleri: *“Understanding Poetry”* (Şiiri Anlamak): Cleanth Brooks ile yazdığı bu kitap, şiir eleştirisi alanında önemli bir kaynaktır. Kitap, şiirlerin nasıl okunması ve analiz edilmesi gerektiği konusunda rehberlik eder ve edebî eleştirinin yöntemlerini açıklar. *“All the King’s Men”* (Kralın Tüm Adamları) Warren'ın Pulitzer Ödülü kazanan bu romanı, Amerikan edebiyatının önemli eserlerinden biridir. Roman, politika, güç ve etik üzerine derinlemesine bir inceleme sunar ve Warren'ın karmaşık karakter analizleri ile dikkat çeker. *“Selected Essays”* (Seçilmiş Denemeler): Warren'ın çeşitli edebî ve eleştirel makalelerinin derlemesi olan bu eser, onun edebiyat teorisi ile eleştirisine dair geniş bir perspektif sunar. Bu denemelerde, Warren'ın edebî metinlere ve eleştirel yaklaşımlarına dair düşünceleri yer alır (Kelvin, 1957: 355-364). Robert Penn Warren, edebiyat eleştirisinde yeni eleştiri yöntemlerini benimseyerek, edebî eserlerin derinlemesine ve titiz bir şekilde analiz edilmesi gerektiğini savunmuştur. Onun teorileri/yöntemleri, edebî metinlerin içsel yapısına ve dilsel özelliklerine odaklanarak, metinlerin sunduğu anlamları keşfetmeyi amaçlar. Warren'ın çalışmaları, edebî eleştirinin daha objektif ve metodik bir disiplin haline gelmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Robert Penn Warren, edebiyat eleştirisinin yanı sıra yaratıcı yazarlıkta da önemli eserler vermiş bir düşünürdür. Eserleri/teorileri, edebî metinlerin nasıl analiz edilmesi gerektiği konusunda yeni standartlar getirmiş ve edebî eleştirinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Warren'ın yaklaşımı, edebî eserlerin derin anlamlarını ve insan deneyiminin karmaşıklığını keşfetme sürecinde büyük bir rehber olarak kabul edilmektedir.

4. Edebî/Dinamik Ağ Analizi Modeli (EDAA)

Yapılan tüm bu açıklamalardan sonra konu oldukça farklı bir bakış açısıyla değerlendirilebilir: Yeni Eleştiri ve yakın okuma, metnin öznesi ve bağlamı arasındaki ilişkileri ayrıntılı keşfetmeye yönelik araçlar sunar. Hiper-metinsel metinler, anlamın bir anlık yansıması olarak değil, çok katmanlı bir etkileşim ağı olarak şekillenir. Bu metinler, sadece dilsel yapıları değil, aynı zamanda dilin içerdiği referanslar, çağrışımlar ve bağlantılar aracılığıyla yeni anlamlar yaratır. Yeni Eleştiri'nin metnin özerkliğine duyduğu saygı, hiper-metinsel bağlamda, bu özerkliği sarsan ve yeniden inşa eden bir güçle karşılaşır. Metnin sınırsız olasılıklarla iç içe geçmesi, her bir okuma eyleminin farklı bir zaman diliminde ve farklı bir metinle kesişen anlamlar yaratmasına olanak tanır. Bir metnin anlamı, sabit bir yansıma olmaktan çıkar, çoklu okumalara, eklemlemelere ve yoruma açık bir dinamizm kazanır. Her bir okur, kendi okuma deneyimiyle metnin farklı yüzlerini keşfeder, metin varlığını sürekli yeniden üretir. Bu süreç, yakın okumanın gereksinim duyduğu kapsamlı analizi daha da karmaşık hale getirir. Hiper-

metinsel yapılar, okuma eyleminin sınırlarını aşarak, anlamın doğrusal değil, dairesel bir biçimde dolaştığı bir evren yaratır.

Günümüz dünyasında hızla değişen toplumsal, kültürel ve dijital koşullar, geleneksel edebî analiz yöntemlerini de dönüştürme ihtiyacı doğurmuştur. Yeni bir edebî analiz metodu olarak “*Edebî/Dinamik Ağ Analizi*” (EDAA) önerilebilir. Bu yöntem, edebî metinleri yalnızca yazılı dilin ötesinde, toplumsal ağlar, kültürel etkileşimler, dijital medyanın etkileri ve bireysel psikolojik durumlar gibi çoklu düzlemlerden analiz etmeyi amaçlar. a) *Metnin Ağ Yapısı*: Metin, karakterlerin ve temaların birbirleriyle ilişkileri üzerinden bir ağ yapısı olarak analiz edilir. Her bir karakter veya tema, bir düğüm (node) olarak kabul edilir. Bu düğümler arasındaki bağlar, ilişkiler, çatışmalar, benzerlikler ve zıtlıklar, metnin dramatik yapısının ya da anlamının dinamik bir şekilde inşa edildiği yolları açar. Ağ yapısı, sadece metnin içindeki ilişkilerle sınırlı kalmaz, karakterlerin bir arada yaşadığı toplumsal, ekonomik ve kültürel ağları da içerecek şekilde genişletilebilir. b) *Zaman ve Mekânın Etkisi*: Metin, statik bir anlatı değil, zamansal ve mekânsal boyutlarıyla değişken bir dinamiğe sahip bir yapıdır. Bu bağlamda, metnin değişimini anlamak için geçmiş, şimdiki zaman ve olası geleceğe dair okuma stratejileri geliştirilir. Zaman, metnin ağında hareket eden bir güç olarak işlev görür. Mekân ise metnin anlamının, karakterlerin hareketlerinin ve toplumsal ilişkilerin şekillendiği bir bağlam olarak incelenir. c) *Dijital İzler ve Hibritleşen Anlamlar*: Modern metinlerin çoğu dijital bir ortamda yayımlanır ve bu ortamlar, metinlerin bir parçası haline gelir. Bu bağlamda, metnin dijital izlerini (sosyal medya etkileşimleri, online tartışmalar, dijital yorumlar) ve metnin nasıl farklı dijital formatlara (video, grafik, blog yazıları) dönüştüğünü incelemek önemlidir. Hiper-metinsel bağlantılar, metnin “okuma yolculuğu”nun farklı varyasyonlarını yaratır. Okur, dijital platformlarda metinle etkileşime girerek anlamı dönüştürebilir. Bu da metnin anlamını çoklu katmanlarla, canlı ve değişken bir yapı haline getirir. d) *Psikolojik ve Sosyolojik Katmanlar*: Okuyucunun metni anlama süreci, sadece metinle ilgili değil, okurun kendi toplumsal kimliği, psikolojik durumu ve kültürel arka planıyla da ilişkilidir. Bu yöntem, metnin okur üzerindeki etkilerini, okurun kişisel ve toplumsal bağlamını göz önünde bulundurarak analiz eder. Edebiyat, bireylerin iç dünyasıyla toplumun kolektif bilinçdışını birleştirerek anlam üretir. Bu nedenle okurun toplumsal ve bireysel kimliğinin metnin algılanışına etkisi, bu analiz metodunun bir parçası olarak ele alınır. e) *Ağlar Arası Bağlantılar*: Modern metinler, farklı kültürlerin, dillerin ve medyanın bir araya geldiği, hibrid yapılar oluşturur. Metinler arası ilişkiler, edebi türler, gelenekler ve medya biçimleri arasındaki etkileşimleri analiz etmek önemlidir. Bu analiz, metinlerin birbirleriyle kurduğu ilişkilerin haritasını çıkararak anlamın sürekli bir akış içinde nasıl metamorfoz hale geldiğini gösterir. [Kafka’nın “*Dönüşüm*” hikayesindeki gibi.]

Edebî/Dinamik Ağ Analizi (EDAA), edebiyatı bir ağ, bir süreç ve bir etkileşim olarak ele alarak, metni sadece statik bir yapının ötesinde, sürekli değişen ve çok katmanlı bir anlam üretim süreci olarak anlar. Bu yöntem, metnin geleneksel analiz yöntemlerinden farklı olarak, anlamın bağlamdan bağımsız bir biçimde sabitlenemeyeceğini ve sürekli bir dönüşüm içinde olduğunu kabul eder. Böylece, edebiyatın modern okurunu, geleneksel okuma biçimlerinin ötesinde daha dinamik ve interaktif bir deneyime davet eder. Edebî/Dinamik Ağ Analizi (EDAA) yöntemini, Ludwig Wittgenstein’in dil ve anlam anlayışına paralel bir şekilde, mantık sembollerini kullanarak açıklamak için bir formüle dökebiliriz. L. Wittgenstein’in erken dönemdeki *Tractatus Logico-Philosophicus*’taki (Wittgenstein, 1985: 13-20) yaklaşımından esinlenerek, anlamın “dil

sınırlarıyla” belirlendiğini göz önünde bulundurursak, EDAA’nın metin analizi açısından nasıl işlediğini şu şekilde formüle edebiliriz:

4.1 Temel Kavramlar:

M: Edebî metin

C: Karakterler (veya temalar)

R: İlişkiler (karakterler ve temalar arasındaki bağlar)

A: Anlam katmanları (dilsel, psikolojik, kültürel anlamlar)

T: Zaman dilimi (geçmiş, şimdi, gelecek)

P: Okurun psikolojik ve toplumsal bağlamı

D: Dijital ve hiper-metinsel etkileşimler

4.2 Temel Yasa ve İlişkiler:

Edebî metnin anlamını belirlemek, her bir okur tarafından farklı bir şekilde yapılandırılabilir. Ancak bu yapılandırmalar belirli kurallar ve ilişkiler üzerinden işler. EDAA’yı Wittgenstein’in dilin sınırlılıkları ve anlamın çevresindeki ilişki yapılarıyla bağdaştırarak şöyle ifade edebiliriz;

$$M = \{CRATPD\}$$

Bu denklemde; metin *M*, karakterler *C*, ilişkiler *R*, anlam katmanları *A*, zaman dilimi *T*, okurun bağlamı *P* ve dijital etkileşimler *D* ile ilişkilidir.

$$A = \sum_{i=1}^n (C_i \cdot R_{ij} \cdot P_j \cdot T)$$

Burada *A* anlam, *n* sayıda karakter (*C_i*) ve *j* sayıda ilişki (*R_{ij}*) aracılığıyla hesaplanır. *P_j* okurun psikolojik ve toplumsal bağlamını temsil eder. *T* zaman dilimi, anlamın tekamülünü ifade eder. Bu formül, anlamın sürekli bir yapı taşlarıyla inşa edildiğini ve bu yapı taşlarının okurun bireysel geçmişi, toplumsal durumu, zaman içinde değişen algısı ve dijital ortamla olan etkileşimiyle şekillendiğini belirtir.

4.4 Dinamik ve Değişen Anlam:

Metnin anlamı zaman içinde değişebilir ve her okuma farklı bir anlam ortaya çıkarabilir. Wittgenstein’in dilin anlamını belirli bir bağlama dayandıran yaklaşımıyla paralel olarak, EDAA’da anlam şu şekilde dinamik bir yapıda değişir;

$$A(t) = f(C, R, P(t), D(t))$$

Bu formülde; $A(t)$ zaman içindeki anlamı temsil eder. f , metin içindeki karakterler, ilişkiler ve okurun bağlamı ile anlamın zaman içinde nasıl değiştiğini belirleyen fonksiyondur. $P(t)$ ve $D(t)$, okurun toplumsal/psikolojik durumunun ve dijital etkileşimlerin zaman içindeki değişimini gösterir.

4.5 Metin ve Ağların Etkileşimi:

Son aşamada, metin ile diğer metinler arasındaki ilişkiyi modellemek için metinler arası bir ağ yapısı kurarız. Bu yapıyı Wittgenstein'in dilin anlam üretme gücüne dayalı olarak şu şekilde ifade edebiliriz;

$$A_M = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \left(\frac{C_i \cdot R_{ij} \cdot A_j}{D_{ij}} \right)$$

Burada ise A_m , metnin (veya ağın) tüm anlamını temsil eder. C_i , ilişkilerin ve temaların sayısını arttıran dijital etkileşimlerin her birini temsil eder. D_{ij} , dijital izlerin ve metinler arası etkileşimlerin bir etkisini gösterir. Edebî/Dinamik Ağ Analizi, metnin çok katmanlı anlam yapısını anlamaya çalışan bir yöntemdir. Wittgenstein'in "dil sınırları" anlayışı ve anlamın sabit olmayan yapısını dikkate alarak, EDAA, metinlerin dinamik ağlar halinde şekillendiğini ve anlamın sürekli değiştiğini savunur. Bu bakış açısı, edebiyatın yalnızca dilsel değil, kültürel, toplumsal ve dijital bir olgu olarak nasıl yapılandığını anlamaya yönelik güçlü bir çerçeve sunar. Edebî Dinamik Ağ Analizi (EDAA), edebiyat teorisine anlamın dinamik, çok katmanlı ve değişken bir yapıda olduğunu vurgulayan, toplumsal, kültürel, dijital bağlamları göz önünde bulunduran bir katkı sunar. Bu model, metnin sadece dilsel değil, aynı zamanda okurun bağlamı, toplumsal durumu ve dijital etkileşimlerle şekillenen bir ağ yapısı içinde sürekli değiştiğini savunur. EDAA, anlamın okurun aktif katılımıyla oluşturulduğunu ve metnin anlamının zamanla, çoklu okuma perspektiflerinden farklı şekillerde değişebileceğini kabul eder. Bu bakış açısı, edebiyatı sadece estetik bir ürün değil, toplumsal ve kültürel bir olgu olarak yeniden anlamamıza olanak tanır, çoklu perspektifler aracılığıyla daha zengin ve derinlemesine anlamların ortaya çıkmasını sağlar.

Sonuç

Yeni eleştiri/yakın okuma, başlangıçta metnin katmanlarını çözümlemek için oldukça katı yahut izole bir yaklaşım sunmuş olsa da günümüzde edebiyat eleştirisinin daha dinamik ve disiplinler arası bir alana dönüşmesine olanak sağlamıştır. Geçmişte metnin yalnızca dilsel yapılarına odaklanırken, günümüzün dijitalleşen dünyasında bu metodolojiler, metnin toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamlarını da kapsayan bir analiz perspektifine evrilmiştir. Yakın okuma, sadece dilsel detayları çözümlemektense, metinler arası ilişkiler ve kültürel kodlarla da iç içe geçmiş daha geniş bir anlayışa dönüşmüştür. Gelecekte ise bu yöntemlerin yapay zekâ ve veri analiz teknolojileriyle birleşerek, metinleri daha derinlemesine ve hızlı bir

şekilde analiz etmemizi sağlayacağı öngörülebilmektedir. Böylece, metnin anlamının tek bir doğruda sabitlenmesinin ötesine geçilecek, daha çok yoruma açık, daha fazla katmanlı ve çeşitli bakış açılarını bir arada barındıran bir edebiyat eleştirisi ortaya çıkacaktır.

Bu makalenin hedefi, Yeni Eleştiri ve yakın okuma yöntemlerinin modern dönemde edebî analiz üzerindeki etkilerini ve önemini incelemektir. Bu doğrultuda, her iki anlayışın temel ilkeleri ve edebî metin analizindeki uygulama biçimleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ancak bu çalışma yalnızca kuramsal bir derleme olmanın ötesine geçerek, söz konusu yöntemlerin günümüz edebiyat eleştirisindeki sınırlarını ve potansiyel dönüşüm alanlarını da irdelemiştir. Özellikle metnin iç yapısına odaklanan bu yöntemlerin, bağlamdan kopuk bir yorum riskini taşıdığı, ancak metin merkezli yaklaşımın da anlam katmanlarını derinleştirmede güçlü bir araç sunduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda çalışmada, Yeni Eleştiri'nin özerk metin anlayışının post-yapısalcı okumalarla nasıl bir gerilim içinde olduğu tartışılmış; yakın okuma yöntemlerinin dijital edebiyat ve hiper-metinsel metinler bağlamında nasıl değişebileceğine dair yeni bir perspektif geliştirilmiştir. Dolayısıyla bu makale, yalnızca mevcut yöntemleri betimlemekle kalmayıp, onların günümüz eleştiri pratikleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu ilişkilendirerek/sorgulayarak alana özgün bir katkı sunmayı hedeflemiştir.

Yeni eleştirinin kurucuları arasında yer alan Cleanth Brooks, Robert Penn Warren ve John Crowe Ransom gibi eleştirmenlerin çalışmaları, edebî eleştiride metin merkezli bir yaklaşımın önemini vurgulamıştır. Bu eleştirmenler, edebî eserlerin bağımsız ve özerk yapılar olduğunu savunmuştur. Tenkidin subjektif yargılardan arındırılarak, metnin kendisine odaklanması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Elde edilen değerlendirmeler, yeni eleştiri ve yakın okuma yöntemlerinin edebî analizde sunduğu avantajları açıkça göstermektedir. Bu yöntemler, edebî metinlerin dilsel ve yapısal özelliklerini titiz bir şekilde analiz ederek, metnin sunduğu anlamları daha derinlemesine anlamayı mümkün kılar. Okuyucunun metinle daha yoğun bir ilişki kurmasını ve edebî eserin estetik değerini daha iyi kavramasını sağlar. Bahusus modern edebiyat eleştirisinde, metin merkezli analizlerin önemi giderek artmaktadır. Dijital çağda, edebî metinlerin hızla tüketildiği ve yüzeysel okuma alışkanlıklarının yaygınlaştığı bir dönemde, yakın okuma ve yeni eleştiri yöntemleri, metinle daha derin ve yoğun bir ilişki kurmayı teşvik eder. Sonrasında edebî eserlerin sadece eğlence aracı olarak görülmesinin ötesine geçerek, onların sanatsal ve estetik değerlerini daha iyi anlamayı, takdir etmeyi sağlar.

Yeni eleştiri ve yakın okuma yöntemlerinin edebî analizdeki yeri, geçmişte yapılan birçok çalışma ile de desteklenmiştir. Örneğin, Wimsatt ve Beardsley'in "Niyet Yanılgısı" makalesi, edebî eleştirinin yazarın niyetine odaklanmaması gerektiğini savunarak, metin merkezli analizin önemini vurgulamıştır. Benzer şekilde, Brooks'un "The Well Wrought Urn" adlı eseri, şiirlerin içsel yapısını ve dilsel özelliklerini analiz ederek, edebî anlamın nasıl oluştuğunu göstermiştir. Bu makaledeki değerlendirmeler, geçmişte yapılan bu çalışmalarla tutarlıdır ve yeni eleştiri yöntemlerinin edebî analizdeki önemini bir kez daha doğrulamaktadır. Ancak, bu makale, modern dönemde bu yöntemlerin nasıl uygulanabileceğine dair daha güncel bir perspektif sunarak, bu alandaki literatüre katkıda bulunmaktadır.

Yeni eleştiri ve yakın okuma yöntemlerinin modern edebiyat eleştirisinde daha yaygın bir şekilde kullanılması gerektiği önerilmektedir. Bu yöntemler, edebî metinlerin daha derinlemesine anlaşılmasını sağladığı gibi, okuyucuların metinle daha yoğun bir ilişki kurmasını da teşvik eder. Bu bağlamda, edebiyat eleştirmenlerinin/akademisyenlerin, bu yöntemleri eğitim

ve araştırma süreçlerinde daha fazla kullanmaları önemlidir. Ayrıca, dijital çağda hızla tüketilen edebî metinlerin daha dikkatli ve titiz bir şekilde okunması için okuyuculara yakın okuma tekniklerinin öğretilmesi önerilmektedir. Bu, hem edebî eserlerin estetik değerini anlamaya katkıda bulunacak hem de okuyucuların eleştirel düşünme becerilerini geliştirecektir. Sonuç olarak, yeni eleştiri ve yakın okuma yöntemleri, edebî analizde vazgeçilmez araçlar olarak değerlendirilmeli ve modern edebiyat eleştirisinde daha yaygın bir şekilde uygulanmalıdır. Bu, edebî eserlerin ileri düzeyde anlaşılmasını sağlayacak, edebiyatın sanatsal ve estetik değerini daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır.

Modern dönemde edebî inceleme, yalnızca metnin yüzeyine odaklanmakla kalmamış, aynı zamanda detaylı bir şekilde metnin yapısal ve ideolojik katmanlarını da çözümlemiştir. Yakın okuma, bu bağlamda bir yöntem olarak, metnin içindeki her bir kelimenin, her bir duraklamanın, her bir vurgunun; tüm bu ayrıntıların, metnin özgün anlamını inşa etmede ne denli hayati olduğunu gözler önüne sermiştir. Ancak, bu metodolojiye yaklaşırken, her bir analiz çabası, metnin ne kadar basit ya da karmaşık olduğuna bakmaksızın, onu bir bütün olarak ele almak gerekliliğini hatırlatır. Edebiyat, bir toplumun içsel çelişkilerinin ve değişimlerinin aynasıdır; bu bakış açısı, Dostoyevski'nin eserlerinde olduğu gibi, sadece bireyin içsel dünyasına değil, aynı zamanda onun toplumsal ve kültürel koşullarına da derinlemesine bir bakış açısı sunar. Yakın okuma ve yeni eleştiri, metni tinsel bir keşif alanı olarak görmenin ötesinde, onun insanlık durumunun derinliklerine ışık tutan bir aracı hâline gelmiştir. Türkiye'de konumuzla ilgili olarak ilk akla gelen isimler; şiirde Hüseyin Cöntürk, roman ve hikâyede ise Berna Moran ile Mehmet Kaplan'dır. Yazdığımız metin daha çok batı edebiyatı minvalinde olduğu için söz konusu eleştirmenlerin incelenmesi başka bir makale konusudur.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Etik Kurul izni ile ilgili; bu makalenin konusunu oluşturan çalışmanın yazarı ve hakemleri, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Kaynakça

- Achebe, C. (1958). *Things Fall Apart*. London: Heinemann.
- Akbaş, A. (2024). *Yeni Eleştiri Manifestosu: Edebiyatın Yeniden Keşfi*. Sivas: Yalnız Göz Yayınları.
[Bu metin kısa bir fanzindir ve basılmamıştır.]
- Auerbach, E. (1953). *Mimesis: The representation of reality in Western literature*. Translated by Willard R. Trask. Princeton: Princeton UP.
- Barthes, R. (1970). *S/Z*. Paris: Editions du Seuil.
- Bell, A. (2014). Schema theory, hypertext fiction and links. *Style*, 48(2), 140-161.
- Bell, M. (2016). *F. R. Leavis*. London: Routledge.

- Boyles, N., & Scherer, M. (2012). Closing in on close reading. *On Developing Readers: Readings from Educational Leadership, EL Essentials*, 89-99.
- Brooks, C. (1947). *The well-wrought urn: Studies in the structure of poetry*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Brummett, B. (2018). *Techniques of close reading*. London: Sage Publications.
- Cazden, C. B. (1989). The myth of autonomous text. In *Thinking across cultures: The third international conference on thinking* (ss. 109-122). Erlbaum Hillsdale, NJ.
- Culler, J. (2010). "The Closeness of Close Reading". *ADE Bulletin*. 149 (1): 20-25. doi:10.1632/ade.149.20.
- Decker, J. M. (2004). George Orwell's 1984 and political ideology. *Ideology*, 146-158.
- Derrida, J. (1967). *Of Grammatology*, Part II Introduction to the "Age of Rousseau," section 2 "...That Dangerous Supplement...", title *The Exorbitant. Question of Method*, ss. 158-59 ayrıca 163.
- Derrida, J. (1989). "This Strange Institution Called Literature". Interview published in *Acts of Literature* (1991), 33-75.
- Dunstall, A. (2015). The impossible diagram of history: 'History' in Derrida's Of Grammatology. *Derrida Today*, 8(2), 193-214.
- Eliot, T. S. (1922). *The Waste Land*. London: The Criterion.
- English, J. F. (2010). "Everywhere and Nowhere: The Sociology of Literature After the Sociology of Literature". *New Literary History*, 41(2), 5-23.
- Faulkner, W. Carradine, J. and Huston, A. (1958). *A rose for Emily* (ss. 170-179). Paderborn, De: Verlag F. Schöningh.
- Freud, S. (1920). Papers: Oversize, 1859-1985; Writings; "Jenseits des Lustprinzips" [g]; Holograph manuscript.
- Guillory, J. (2024). Newstok, Scott (ed.). *On Close Reading*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Johnson, B. (1985). Atkins, George Michael; Johnson, Michael L. (eds.). *Teaching Deconstructively*. Lawrence, Kansas: Univ. Press of Kansas.
- Kawashima, R. S. (2012). Literary Analysis. In *The Book of Genesis* (ss. 83-104). Brill.
- Kelvin, N. (1957). The Failure of Robert Penn Warren. *College English*, 18(7), 355-364. <https://doi.org/10.2307/371994>.
- Lawlor, L. (2006). "Jacques Derrida". *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu> Erişim tarihi: 14.05.2024.
- Leitch, V. B. (2010). *American literary criticism since the 1930s*. Leitch, Vincent B., 1944- (2nd ed.). London: Routledge.
- McCreless, P. (1991). "The Hermeneutic Sentence and Other Literary Models for Tonal Closure". *Indiana Theory Review*. Vol. (12), 35-73
- Ronfard, R. (2016). "Computational Modeling of Narrative Texts, Films and Games". *Course 1 - Narratology*. No (1), 1-40.
- Salmon, P. (2020) *An Event, Perhaps: A Biography of Jacques Derrida*. London: Verso.
- Saussure, F. de. (1916). [trans. 1959]. *Course in General Linguistics*. New York: New York Philosophical Library.
- Saussure, F. de. (1916). *Cours de Linguistique Générale*, eds. Charles Bally & Albert Sechehaye, with the assistance of Albert Riedlinger. Lausanne - Paris: Payot.
- Schulz, K. (June 24, 2011). "What Is Distant Reading?". *The New York Times*.

<https://www.nytimes.com/2011/06/26/books/review/the-mechanic-muse-what-is-distant-reading.html>. Erişim tarihi: 17.05.2024.

Spitzer, L. (1928). *Stilstudien*. (II Cilt). München: Max Hueber.

Spitzer, L. (1955). The "Ode on a Grecian Urn," or Content vs. Metagrammar. *Comparative Literature*, 7(3), 203-225.

Tanselle, G. T. (1991). "Textual criticism and literary sociology." *Studies in Bibliography*, No (44), 83-143.

Wellek, R. & Warren, A. (1956). *Theory of Literature*. New York: Harcourt, Brace & World.

Wellek, R. (1960). "Leo Spitzer (1887-1960)". In: *Comparative Literature*. Band 12, Nr. (4), 310-334.

Whitehead, F. (1992). "Roland Barthes' Narratology". *Cambridge Quarterly*. 21 (1), 41-64.

Wimsatt, W. K. Jr. (1954). *The Verbal Icon: Studies in the Meaning of Poetry*. Kentucky: University of Kentucky Press.

Winchell, M. R. (1996). *Cleanth Brooks and the rise of modern criticism*. University of Virginia Press.

Wittgenstein, L. (1985). *Tractatus Logico-Philosophicus*. Çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Metis Yayınları.

Woolf, V. (1935) [1929]. *A Room of One's Own*. London: Hogarth Press.

Young, T. D. (1976). Ransom's Critical Theories: Structure and Texture. *The Mississippi Quarterly*, 30(1), 71-85. <http://www.jstor.org/stable/26474570>.

Zizek, S. (2004). *Yamuk Bakmak*. Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.